

Laat maar **Zien** wie je bent!

**Non-verbale lesmethode sociaal-emotionele
weerbaarheid asielzoekerskinderen**

**Jan Baan
Rachel Frankenhuis
Germa de Jong**

Reeds verschenen

- Maartje Goudriaan, *Met de dood in het hart. Rouw bij migranten- en vluchtelingenjongeren*. Utrecht, Pharos, 2001. Bestelnr. 9P2001.02
- Ton van Dijk (m.m.v. Godelieve van Hugte), *Wat doe je vanavond? Methodiek sociale steun vluchtelingenjongeren*. Utrecht, Pharos, 2001. Bestelnr. 9P2001.01
- Sjef de Vries, *Psychosociale hulpverlening en vluchtelingen*. Utrecht, Pharos, 2000. Bestelnr. 9P2000.04.
- Patricia Schell & Paulien Muller, *Terugkeren: het eeuwige dilemma. Methodiek voor psychosociale ondersteuning van vluchtelingen*. Utrecht, Pharos, 2000. 2de druk. Bestelnr. 9P2000.01.
- Truus Wertheim-Cahen (red.), *Huizen van karton. Creatieve therapie met asielzoekers, mogelijkheden en onmogelijkheden*. Utrecht, Pharos, 1999-2000. 2de druk. Bestelnr. 99.007.
- Hans Rohlof, Mia Groenenberg & Coen Blom (red.), *Vluchtelingen in de ggz. Handboek voor de hulpverlening*. Utrecht, Pharos, 1999-2001. 3de druk. Bestelnr. 99.005.
- Ildis Santini & Cristina Marsal Roig, *De deur van de hoop. Integrale multidimensionale groepstherapie voor vluchtelingen*. Utrecht, Pharos, 1999. Bestelnr. 99.003.
- Ton Haans (m.m.v. Harry van Tienhoven), *Het labyrint van Ares. Werkbelasting door hulpverlening aan geweldsoverlevenden*. Utrecht, Pharos, 1998-2000. 2de druk. Bestelnr. 98.003.
- Guus van der Veer, *Gevluchte adolescenten. Ontwikkeling, begeleiding en hulpverlening*. Utrecht, Pharos, 1998. Bestelnr. 98.002.

Colofon

‘Laat maar zien wie je bent! Nonverbale lesmethode sociaal-emotionele weerbaarheid asielzoekers-kinderen’ is een uitgave van Pharos – Kenniscentrum vluchtelingen en gezondheid. Deze methode is het resultaat van een project dat financieel mede mogelijk werd gemaakt door Stichting Kinderpostzegels Nederland.

Pharos

Postbus 13318 3507 LH Utrecht

Telefoon 030 234 98 00

Fax 030 236 45 60

E-mail pharos@pharos.nl

ISBN 90 75955 24 3

Bestelnummer 9P2001.03

Vormgeving Studio Casper Klaasse, Amsterdam

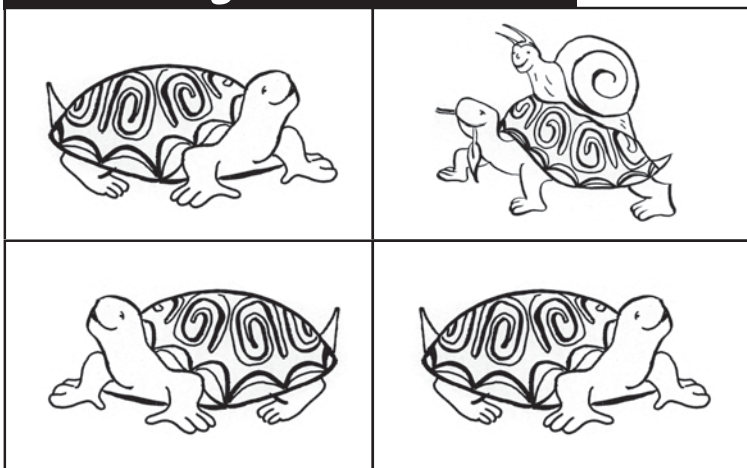
Illustraties Djenny Brugmans / Springvorm

Druk A-D Druk, Zeist

© 2001, Stichting Pharos, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Laat maar **Zien** wie je bent!

**Non-verbale lesmethode sociaal-emotionele
weerbaarheid asielzoekerskinderen**

**Jan Baan
Rachel Frankenhuis
Germa de Jong**

Inhoud

	Voorwoord	6
1	Inleiding	8
	School als houvast	8
	Ontwikkeling	9
	Uittesten	9
	Opbouw van de handleiding	10
2	Achtergrond, opzet en verantwoording	12
	Demografische gegevens	12
	Risicofactoren	12
	Sociaal-emotionele reacties	13
	Bescherming biedende factoren	13
	De school als 'helende kracht'	14
	Doelen	14
	Doelgroepen	14
	Opzet van de methode	15
	Vermindering sociaal-emotionele problemen	15
	School als bescherming biedende actor	16
	Competentieversterking	17
	Interventiemiddelen	17
	Andere lesmethoden voor sociaal-emotionele ontwikkeling	19
3	Uitvoering en materialen	21
	Uitgangspunten	21
	Lespakket	22
	Leeswijzer bij de lessen	22
	Enkele aanbevelingen	24
	Materialen	24
	De lessen	27
1	Veiligheid	28
2	Eigenheid	42
3	Identiteit	54
4	Contact	66
5	Elkaar vertrouwen	78
6	De groep	90
7	Samenwerken	100
8	Presentatie en afsluiting	112
	Literatuur	118

Voorwoord

Laat maar zien wie je bent! luidt de titel van deze non-verbale lesmethode voor asielzoekerskinderen. Daarin komt tot uitdrukking dat zij meetellen in deze wereld. Kinderen die op jonge leeftijd al veel hebben meegemaakt en uit benarde situaties komen, kunnen een steun in de rug goed gebruiken. De lessenserie biedt een handreiking aan leerkrachten en docenten creatieve vorming om het zelfvertrouwen van asielzoekerskinderen en het vertrouwen in andere mensen te bevorderen. Het lesmateriaal draagt eraan bij om het proces van ontwikkeling van asielzoekerskinderen een positieve wending te geven en tegemoet te komen aan de basisbehoeften van elk kind, zoals autonomie, contact en behoefte aan competentie. Het is een veelzijdig aanbod aan activiteiten geworden, dat de kinderen zal aanspreken.

De ontwikkelaars hebben met kennis van zaken en veel praktijkervaringen de lessenserie ontworpen en uitgeprobeerd. In feite hadden zij een dubbele opdracht: de eerste vraag was een lesmethode te ontwikkelen ter versterking van de sociaal-emotionele weerbaarheid van asielzoekerskinderen. De tweede eis was dat asielzoekerskinderen die nog maar kort in Nederland verblijven en de Nederlandse taal nog niet goed beheersen, kunnen deelnemen aan de lessen. Het resultaat is een weloverwogen en zorgvuldig samengesteld lessenpakket, dat ik u van harte kan aanbevelen.

In een gedicht van Ted van Lieshout (Multiple Noise, 1992) wordt de basisbehoefte 'je thuis voelen' beschreven én dat het zo belangrijk is dat er iemand is die daarbij kan helpen. In het proces van zich thuis gaan voelen in Nederland hebben mensen in het onderwijs een belangrijke brugfunctie voor asielzoekerskinderen. De meeste kinderen zullen hun eerste juf of meester in Nederland nooit vergeten.

Betty Driehuis

Advies en Begeleidings Centrum Amsterdam (ABC)

Juni 2001

Thuis

Het hoeft geen muur te zijn
met ruit en dak.

Het mag van hout
of rots
of klei
of blad
of ijs.

Een boot op het water
ja, een wagen op reis.

Een hutje mag,
een hol
of een paleis.

Een schelp van slak,
een nest op tak.

In Paramaribo
of Praag
of in Parijs.

Als er maar iemand is
die roept: Kom thuis!

Ik zal het wel verstaan.
Elke taal bedoelt hetzelfde huis.

1

Inleiding

School als houvast

Kinderen van asielzoekers, die in de centrale opvang voor asielzoekers verblijven, vormen een kwetsbare groep. Als gevolg van meegemaakt geweld in eigen land, de vlucht, verlies van familie, huis en haard, lopen zij het risico van verstoring van hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit risico wordt nog vergroot door het vaak langdurige verblijf in asielzoekerscentra, met weinig privacy, soms veelvuldige wisseling van verblijfplaats, sociale en psychosociale problemen bij de ouders en langdurige onzekerheid over de toekenning van een verblijfsstatus.

De basisschool in (of verbonden aan) het opvang- of asielzoekerscentrum vormt voor deze kinderen vaak een beetje houvast en afleiding van de problemen en biedt hun enige structuur in de soms hectische omstandigheden waarin zij moeten leven. Het belang ervan blijkt telkens treffend bij schoolvakanties: kinderen zijn teleurgesteld dat zij niet naar school kunnen.

Door hun aard zijn deze scholen belangrijke vindplaatsen van uitingen van sociaal-emotionele problematiek bij de kinderen en deze worden dan ook veelvuldig gesignaleerd. Behalve dat ze bijdragen aan de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden hebben de opvangscholen een bijzondere taak in de sociaal-emotionele ondersteuning. Willen kinderen zich immers kunnen ontwikkelen, zowel in brede als in specifieke zin, dan zullen zij op sociaal-emotioneel gebied redelijk 'in hun vel' moeten zitten.

Veel leerkrachten hebben bewust voor het onderwijs aan asielzoekerskinderen gekozen en voelen zich vaak sterk bij hen betrokken. Hun betrokkenheid wordt treffend geïllustreerd door het antwoord van een leerkracht op de vraag wat zij betekent voor asielzoekerskinderen: 'Een beetje veiligheid en geborgenheid, die hen ook nog Nederlands probeert te leren'.

Gebleken is dat veel opvangscholen behoefte hebben aan methoden om asielzoekerskinderen op sociaal-emotioneel gebied gericht te

kunnen ondersteunen, zoals met de eerder door Pharos ontwikkelde lessenserie voor vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs, *FC De Wereld* (Van Asperen & Baan 1998). Deze lessenserie is echter over het algemeen te verbaal voor asielzoekerskinderen, die nog maar een geringe taalvaardigheid in het Nederlands hebben.

Daarom heeft Pharos begin 2000 een aanvang gemaakt met de ontwikkeling van een methode met grotendeels non-verbale werkvormen voor nog maar kort in Nederland verblijvende asielzoekerskinderen.

Ontwikkeling

De methode is in het voorjaar van 2000 ontwikkeld in de middenbouwgroep van azc-school Leersum en de bovenbouwgroep van azc-school Crailo, door een creatief therapeute en een speltherapeute. Daarna is de methode beschreven in een concept-handleiding en vervolgens verder verfijnd wat betreft doelen en indeling.

Eind 2000 was het laatste concept klaar. Aan de handleiding werd een verhaal over een schildpad toegevoegd dat de thema's van de lessen met elkaar verbindt. Er is gekozen voor een schildpad omdat het een dier is dat veiligheid symboliseert. Immers, een schildpad draagt altijd zijn eigen huisje – en dus zijn veilige beschutting – met zich mee. De schildpad maakt in het verhaal situaties mee, die voor de kinderen herkenbaar zijn en die over het algemeen aansluiten bij de activiteiten. Het verhaal is geïllustreerd met tekeningen, zodat de kinderen het ook zonder veel verbale uitleg kunnen begrijpen.

Uittesten

Van januari tot en met maart 2001 werd de methode vervolgens uitgetest op een oc-school in Leiden, in twee groepen van een oc-school in Ede en op een azc-school in Amsterdam-Osdorp. Het uittesten vond plaats in zowel midden- als bovenbouwgroepen. De groepsleerkrachten op de scholen deden de uitvoering, terwijl de creatief therapeute en de speltherapeute het proces observeerden en evalueerden.

De evaluaties leverden veel gegevens op, zowel over vaardigheden en houding van uitvoerende leerkrachten (die in een training voor leerkrachten verwerkt zullen worden), als over de inhoud, volgorde van de activiteiten en de tijdsduur. Op basis hiervan heeft de methode haar definitieve vorm gekregen.

Opbouw van de handleiding

Deze handleiding is bedoeld voor leerkrachten om de methode uit te voeren. De opbouw is als volgt.

In hoofdstuk 2 wordt een probleembeschrijving van asielzoekerskinderen gegeven. Situaties en ervaringen die bedreigend zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling worden risicofactoren genoemd. Vervolgens wordt aangegeven hoe kinderen op dit soort spanningen kunnen reageren, maar ook hoe bepaalde factoren kinderen kunnen beschermen tegen een scheefgroei in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Benadrukt wordt dat de school fungeert als een belangrijke beschermende factor.

Daarna wordt het doel van de methode uitgelegd en de opzet ervan. Tevens wordt benoemd voor wie ze bedoeld is.

Vervolgens wordt een theoretische verantwoording van de methode gegeven. Hierin wordt er dieper op ingegaan waarom juist de school zo'n belangrijke functie kan vervullen in de versterking van de competentie van asielzoekerskinderen. De verschillende werkmethoden worden verantwoord en de vraag komt aan de orde waarom juist zij bijdragen aan de versterking van de competentie. Tenslotte wordt deze methode vergeleken met enkele andere methoden voor versterking van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en wordt aangegeven waarin deze methode van de andere verschilt.

Hoofdstuk 3 benoemt de uitgangspunten van de methode, geeft een overzicht van het complete lespakket en een leeswijzer bij de beschrijving van de lessen. Hier vindt u ook een overzicht van de materialen die bij dit lespakket behoren en andere benodigde materialen voor de lessen, waarvan verondersteld wordt dat ze op school aanwezig zijn, of die eventueel apart moeten worden aangeschaft.

Daarna volgt een uitgebreide beschrijving van alle acht lessen.

De bijlage bevat een overzicht van relevante literatuur.

In de lesdoos bevindt zich een evaluatieformulier voor uitvoerende leerkrachten. Wij vinden het erg belangrijk dat leerkrachten die deze methode hebben uitgevoerd, hun bevindingen hierop vermelden en terugsturen aan Pharos. Mede aan de hand van deze bevindingen zal bezien worden of de methode bijstelling behoeft.

Wij hopen dat *Laat maar zien wie je bent!* zal voorzien in de behoefte van leerkrachten van opvangscholen om gericht te kunnen werken aan de versterking van de sociaal-emotionele weerbaarheid van asielzoekerskinderen. Gelukkig ziet tegenwoordig ook de onderwijsinspectie de noodzaak in van specifieke aandacht hiervoor in het opvangonderwijs.

Maar bovenal hopen wij dat de kinderen zich hierdoor veiliger kun-

nen voelen en meer vertrouwen in zichzelf en in anderen zullen krijgen. Sociaal-emotionele stabiliteit is immers de voorwaarde voor een goede cognitieve ontwikkeling.

Wij willen onze dank uitspreken aan allen die betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van deze methode, in het bijzonder het team en de kinderen van oc-school 't Meer in Leiden, die de video-opname mogelijk hebben gemaakt.

Tot slot danken wij de Stichting Kinderpostzegels Nederland die door haar financiële bijdrage de ontwikkeling en uitgave van deze methode mede mogelijk heeft gemaakt.

Jan Baan

Utrecht, juni 2001

2

Achtergrond, opzet en verantwoording

Demografische gegevens

Op 1 januari 2000 verbleven in de centrale opvang (asielzoekerscentra, opvangcentra en aanvullende opvang) 64.771 personen, waarvan 60.904 zonder status. Onder hen bevonden zich 11.033 kinderen in de leeftijd van vijf tot veertien jaar, 5.923 jongens en 5.110 meisjes (COA 2000). Van de in de centrale opvang verblijvende personen verbleef 9,4 procent hier tussen de twee en drie jaar, 3,8 procent tussen de drie en vier jaar, 3,7 procent tussen de vier en vijf jaar en 3,8 procent langer dan vijf jaar (COA 2000).

Ongeveer tienduizend kinderen bezoeken de basisschool in het opvang- of asielzoekerscentrum. Ongeveer 80 procent zit een tot twee jaar op deze scholen, anderen soms (veel) langer. De kinderen komen uit zeer uiteenlopende landen. De grootste aantallen komen uit Irak, Afghanistan, Kosovo, voormalig Joegoslavië, Iran en Somalië (COA 2000).

Risicofactoren

Het leven van asielzoekers, en dus ook dat van hun kinderen, wordt gekenmerkt door een opeenstapeling van risicofactoren voor hun geestelijke gezondheid: oorlogs- en andere geweldservaringen in het land van herkomst, verlies door dood of vermissing van familieleden, verlies van huis en haard, land en aanzien. Een soms traumatische vluchtperiode, een vaak langdurige en soms uitzichtloze opvangperiode in Nederland op wisselende locaties en lange onzekerheid over de toekenning van een verblijfsstatus. De gedwongen leegheid van het bestaan in de centrale opvang versterkt stress en psychosociale problemen bij ouders en leidt niet zelden tot apathie en verslechtering van de kwaliteit van zorg en opvoeding. Voor kinderen betekent vaak onverwacht op transfer gaan dat zij telkens weer afscheid moeten nemen van school, leerkrachten en vriendjes of

viendinnetjes. De verwerking van ingrijpende gebeurtenissen kan in deze periode nauwelijks plaatsvinden, omdat veiligheid en zekerheid ontbreken.

Sociaal-emotionele reacties

Kinderen kunnen op de meest uiteenlopende wijzen reageren op alle spanningen die hun ervaringen en dit bestaan met zich meebrengen. Er is recent weinig of geen onderzoek gedaan naar de problematiek van asielzoekerskinderen en de wijze waarop zij dit uiten. Leerkrachten signaleren vaak als eerste gedrags-, concentratie- en leerproblemen, maar ook stille en teruggetrokken kinderen. Dit wordt bevestigd door al wat ouder onderzoek (Mooren e.a. 1993). Ouders en moa- of coa-medewerkers noemen ook angst, slaapproblemen, regressie en eetproblemen (Mooren e.a. 1993; Baan & Nienhuis 2000). Uit het onderzoek van Mooren (1993) bleken de meeste problemen voor te komen in de leeftijdsgroep van zeven- tot twaalfjarigen.

Opvangscholen worden dus bij uitstek geconfronteerd met kinderen die uiterst kwetsbaar zijn op sociaal-emotioneel gebied. De behoefte bij leerkrachten aan methodische sociaal-emotionele ondersteuning is daarom in het algemeen vrij groot.

Bescherming biedende factoren

Garmezy (1983) onderscheidt in de literatuur drie niveaus van beschermende factoren voor kinderen onder stress, namelijk: positieve persoonlijkheidskenmerken, een ondersteunende familie en een extern ondersteunend systeem. De beide laatste niveaus zijn het meest geschikt voor preventieve interventies om onder meer de copingstrategieën van kinderen te versterken. Onder copingstrategieën worden verstaan de manieren waarop kinderen op een positieve manier omgaan met problemen.

Zoals we hiervoor al opmerkten, fungeert het gezin als beschermende factor in veel gevallen niet altijd even goed. In een beperkt onderzoekje van Pharos onder negen ouderparen in drie asielzoekerscentra vertelden ouders dat zij de zorg en opvoeding van hun kinderen moeilijk vonden door de krappe huisvesting (vier tot vijf personen op één kamer), lawaai en onrust, geldgebrek, langdurige spanning en gevoelens van isolement en verveling. Dit werd bevestigd door medewerkers van de centra, die verder signaleerden dat ouders hun kinderen soms aan hun lot overlaten, geen grenzen stellen aan hun kinderen en soms tot mishandeling komen (Baan & Nienhuis 2000).

De school als ‘helende kracht’

In deze opvangperiode is feitelijk alleen de (basis)school als een ondersteunend systeem voor kinderen te beschouwen. De school biedt door haar aard structuur, voorspelbaarheid, contacten met leeftijdgenoten, ontspanning en wellicht weer enige toekomstgerichtheid (Bala 1995). Wanneer op school een klimaat aanwezig is waarin begrip bestaat voor de specifieke moeilijkheden van asielzoekerskinderen en expliciete aandacht hiervoor, geeft dit de kinderen een gevoel van herkenning en erkenning (Mateman 1999) en draagt het bij aan de versterking van hun welbevinden. De grote betekenis van de school wordt door de kinderen zelf, ouders, MOA- en COA-medewerkers en leerkrachten bevestigd (Baan & Nienhuis 2000).

Uit literatuur blijkt dat scholen bij uitstek de plaats zijn waar preventieve interventies voor risicokinderen uitgevoerd kunnen worden (Van 't Rood & Spatharakis 1998; Bosma & Hosman 1990; Cowen e.a. 1996).

Laat maar zien wie je bent! is ontwikkeld voor opvangscholen om gericht te kunnen werken aan versterking van de competentie van asielzoekerskinderen in een periode waarin zij vaak nog weinig taalvaardigheid in het Nederlands hebben. In het bijzonder gaat het om versterking van de affectieve competentie (zelfbeeld, zelfwaardering) en de sociale competentie (sociale vaardigheden, aangepast gedrag).

Doelen

Het *hoofddoel* van de methode is de versterking van de affectieve en sociale competentie van asielzoekerskinderen.

De *subdoelen* zijn: de kinderen

- hebben een gevoel van veiligheid;
- kunnen kenmerken van zichzelf aangeven;
- hebben een positiever zelfbeeld;
- kunnen contacten met anderen leggen;
- kunnen anderen vertrouwen;
- hebben het gevoel bij een groep te horen;
- kunnen samenwerken en samen spelen;
- durven een presentatie te geven.

Doelgroepen

De *primaire doelgroep* zijn asielzoekerskinderen in de middenbouw (zeven t/m negen jaar) en de bovenbouw (tien t/m twaalf jaar) van oecumenische scholen, die nog weinig taalvaardigheid bezitten.

De *intermediaire doelgroep* zijn

- leerkrachten midden- en bovenbouw van oc- en azc-scholen;
- docenten creatieve vorming, spel, drama en dans.

Opzet van de methode

De methode bestaat uit acht lessen van elk ongeveer 70 minuten, die eenmaal per week gegeven worden. In iedere les staat een bepaald thema centraal. De opeenvolgende thema's zijn gericht op een geleidelijke versterking van de affectieve en sociale competentie van de kinderen. In de eerste les wordt gewerkt aan versterking van het veiligheidsgevoel, de twee volgende lessen zijn gericht op het bewust worden van zichzelf en wie ze zijn. Vanuit een zekere veiligheid en bewustzijn van zichzelf wordt vervolgens gewerkt aan het contact maken met de ander. Dit wordt gevolgd door oefeningen om de ander te leren vertrouwen. In de laatste lessen wordt het groepsgevoel versterkt en gewerkt aan het leren samenwerken met elkaar. Tenslotte kunnen de kinderen in de laatste les een presentatie geven aan ouders en andere belangstellenden.

De werkvormen zijn grotendeels non-verbaal: beeldend, spel en beweging.

De activiteiten in de lessen zijn gericht zijn op het thema; spanning en ontspanning worden daarbij afgewisseld.

Elke les wordt gestructureerd door een herkenbaar lied dat bij aanvang en afsluiting wordt gezongen; het thema komt tot uitdrukking in een nieuw couplet. Het verhaal van de schildpad (Sang Baga) met tekeningen vormt de rode draad door de lessen.

De methode is bedoeld om door de groepsleerkracht te worden uitgevoerd, maar het is aan te bevelen dit samen met bijvoorbeeld een creatief docent te doen. Aan uitvoerders wordt vooraf een korte groeps-training aangeboden, waarin vaardigheden en houdingsaspecten geoefend worden.

Vermindering sociaal-emotionele problemen

Om sociaal-emotionele problemen bij kinderen te verminderen kan men enerzijds proberen de oorzaken te elimineren (de zogeheten risicofactoren) en anderzijds trachten bescherming biedende factoren te versterken.

Aan de risicofactoren valt niet zoveel te doen. Kinderen hebben vaak ingrijpende ervaringen achter de rug, die niet meer ongedaan gemaakt kunnen worden. Ook aan hun leefsituatie in opvang- en asielzoekers-

centra valt in het algemeen weinig te doen. Volle centra, krappe huisvesting, lang verblijf en lange onzekerheid zijn gegevenheden die voortvloeien uit het overheidsbeleid ten aanzien van asielzoekers. Deze zijn wellicht enigermate te beïnvloeden, maar niet door scholen en leerkrachten.

Een niet goed functionerend gezinssysteem is eveneens een risicofactor voor een goede sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, terwijl een gezonde opvoedingssituatie een beschermende rol speelt. Hoewel opvoeding en verzorging incidenteel onderwerp kunnen zijn in gesprekken tussen school en ouders, hebben scholen en leerkrachten geen taak in de ondersteuning van ouders op dit gebied. Wel willen wij benadrukken hoe belangrijk het voor ouders is als leerkrachten belangstelling tonen door bijvoorbeeld huisbezoek. Op scholen waar dit standaard wordt gedaan, is men enthousiast over de reacties van de ouders. Deze voelen zich door een bezoek als gelijkwaardig erkend en het overladen van de leerkracht met lekkere hapjes is een blijk van erkentelijkheid en een uiting van wederkerigheid.

School als bescherming biedende actor

Als er weinig gedaan kan worden aan vermindering van risicofactoren, zal geprobeerd moeten worden de beschermende factoren voor het kind te versterken. De school is in het leven van een kind – en zeker een asielzoekerskind – een belangrijke beschermende factor. De school biedt vanuit zichzelf veiligheid en structuur, afleiding en ontspanning en draagt daarmee bij aan vermindering van mogelijke sociaal-emotionele problemen.

Dit gegeven is op zich echter niet voldoende voor kinderen die soms lang in stressvolle situaties (hebben) moeten leven. Gerichte sociaal-emotionele ondersteuning behoort dan ook tot de taken van de school. Dit is niet alleen in het belang van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling, maar dient ook de bevordering van de cognitieve ontwikkeling. Voorwaarde voor elke ontwikkeling van kinderen is immers, dat deze beschikken over de volgende basiskenmerken:

- vrij zijn van emotionele belemmeringen;
- zelfvertrouwen hebben en beschikken over een stabiel, gezond zelfbeeld;
- nieuwsgierig, ondernemend en onderzoekend zijn.

Deze basiskenmerken zijn zowel voorwaarden als doelstellingen (Janssen-Vos 1990). De school blijkt in de praktijk bovendien een effectieve plaats te zijn voor de uitvoering van preventieprogramma's voor risicokinderen (Bosma & Hosman 1990).

Competentieversterking

Zoals uit onderzoek (Mooren e.a. 1993) blijkt (en nog steeds veel gesignaleerd wordt), vertonen asielzoekerskinderen, vooral in de leeftijd tussen zeven en twaalf jaar, veel sociaal-emotionele problemen, als gedrags-, concentratie- en leerproblemen. Wij gaan uit van de veronderstelling dat deze problemen uitingen zijn van onder meer gevoelens van onzekerheid en onveiligheid, een laag zelfbeeld en gebrek aan sociale vaardigheden, met andere woorden een gebrek aan voldoende competentie bij deze kinderen.

In literatuur is aangetoond dat competentie een belangrijke determinant is van geestelijke gezondheid (Bosma & Hosman 1990). In deze methode hebben wij er dan ook voor gekozen om, binnen de onderwijssetting, gericht te werken aan versterking van de competentie als bijdrage aan een betere geestelijke gezondheid van deze kinderen. Een betere geestelijke gezondheid zal het risico van het ontstaan of voortduren van sociaal-emotionele problemen verminderen.

De methode richt zich op versterking van enkele deelaspecten van de competentie, namelijk de affectieve en de sociale competentie. Versterking van de affectieve competentie betekent dat kinderen meer zelfvertrouwen krijgen, een positiever zelfbeeld ontwikkelen en meer veiligheid ervaren. Versterking van de sociale competentie is gericht op meer en betere contacten en betere samenwerking met anderen.

Deze twee deelaspecten van competentie komen in de thema's van de lessen terug: veiligheid, identiteit, contact maken, elkaar vertrouwen, de groep en samenwerken.

Interventiemiddelen

De middelen waarvan de methode gebruikt maakt om de deelaspecten van competentie te versterken zijn non-verbale werkvormen. Hiervoor is gekozen omdat de kinderen in deze fase van opvang de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersen.

De non-verbale werkvormen bestaan uit spel en beweging en beeldende activiteiten. Deze activiteiten zijn ontwikkeld door een speltherapeute en een creatief therapeute, die beiden veel ervaring hebben in het werken met asielzoekerskinderen. Non-verbale werkvormen kunnen beschouwd worden als een gemeenschappelijke expressietaal en zijn herkenbare uitingvormen voor kinderen uit verschillende culturen. Door de afwisseling van de werkvormen kunnen alle kinderen eraan deelnemen, ook al voelt het ene kind zich wellicht gemakkelijker bij een bepaalde werkvorm thuis dan het andere. In de werkvormen krijgen kinderen op een speelse manier vaardigheden aangeleerd. In de ac-

tiviteiten wordt veel gebruik gemaakt van symboliek, wat voor veel kinderen een metafoor is, waarin ze zich gemakkelijk kunnen herkennen.

1 *Spel en beweging*

De spel- en bewegingsactiviteiten zijn gebaseerd op de theorie van de Integratieve Bewegingstherapie (IBT), zoals beschreven door Petzold (1987). Het lichaam wordt daarin gezien als ‘basis van alle levensprocessen, ook de emotionele, cognitieve en sociale’. Van oorsprong is de IBT ontwikkeld voor kinderen in een behandelsetting, maar als doelen worden ook geformuleerd: ondersteuning van gezonde persoonlijkheidsaspecten (zoals adequaat handelen, waarnemingsvermogen, beleavingsstructuren en uitdrukkingsmogelijkheden) en stabilisering van intacte vaardigheden (Petzold 1987). In deze methode maken wij hiervan in preventieve zin gebruik.

‘De ervaring van het non-verbaal beleven door het eigen lichaam (...), is vooral in overeenstemming met de specifiek kinderlijke beleevingsvormen. Kinderen vertrouwen vaak geen woorden’ (Petzold 1987). (Of kennen misschien de woorden nog niet!)

In de methode maken we op diverse wijzen gebruik van lichaamservaringen, zoals lichamelijk contact, dat tegelijkertijd verbinding en afgrenzing toestaat, ‘op eigen voeten staan’ en ‘grond onder de voeten voelen’, ruimte hebben en voor zichzelf nemen, tegengehouden en losgelaten worden, et cetera.

Bewegingstherapie is ook gericht op bevordering van de creativiteit, de sensibiliteit, de expressiviteit en de communicatieve vaardigheden. ‘Naast de bevordering van individuele mogelijkheden bij het afzonderlijke kind, bewerkstelligt deze vorm van bewegingswerk (het beleavingsgerichte werk) vaak een intensieve coherentiebeleving in de groep en een spontaan emotioneel contact tussen (...) kinderen. Dit beleavingsgerichte werk overstijgt een specifiek therapeutische doelstelling en kan ook als pedagogisch handelen ter bevordering van de persoonlijkheidsontwikkeling gezien worden’ (Petzold & Berger 1977).

Petzold en Berger (1977) onderscheiden in de *therapeutische behandeling* verder de volgende aspecten aan IBT met kinderen: [1] Een *reparatief aspect*, met de volgende doelstellingen: opheffen en/of vermindere van tekorten en gevolgen van trauma’s, opheffen en/of verminderen van acute stoornissen (crises) en conflicten en [2] een *conserverend aspect* met de doelstellingen: behoud en stabilisering van aanwezige en intacte vaardigheden en handigheden.

2 *Beeldende activiteiten*

De ontwikkeling van de mens is een creatief gebeuren. Het wezen van het mens-zijn is gericht op schepping. De creatieve oefeningen zijn gebaseerd op het idee, dat het de behoefte van de mens (en van kinde-

ren) is om houvast te zoeken in zijn eigen omgeving door te trachten in elke chaos simpele en herkenbare vormen te vinden. Behalve dat het gekozen materiaal structuur biedt, doet het ook een bepaald appel op kinderen. Tekenen is immers 'tekens' maken en 'be'tekenis geven.

De beeldende activiteiten in dit programma kunnen in het algemeen bijdragen aan een toename van de concentratie en het vergroten van het zelfvertrouwen van het kind. Het concrete karakter van het beeldende werk biedt kinderen rust en bevestiging; wat ze doen, wordt zichtbaar gemaakt in een eindproduct. De oefeningen zijn zodanig opgezet dat de resultaten er zonder veel moeite goed uit kunnen zien, zodat de kinderen zo min mogelijk belemmerd worden door faalangst. Kinderen worden uitgenodigd materialen en werkvormen te verkennen en vrij te experimenteren. Op deze wijze wordt een authentieke expressie gestimuleerd. Diverse onderwijsmethoden zijn gebaseerd op het idee dat het zich zo authentiek mogelijk kunnen uiten voorwaarde is voor de ontplooiing tot een zelfstandig denkend individu (Wertheim-Cahen 1999). Voor een aantal beeldende activiteiten hebben wij ons in deze methode mede gebaseerd op methoden zoals beschreven door Dhont (2000).

Sommige beeldende activiteiten zijn gericht op ontlading van spanning (evenals bepaalde bewegingsactiviteiten), andere zijn gericht op het bevorderen van de concentratie en het sociaal gedrag, bijvoorbeeld samenwerken en communicatie tot stand brengen. Zo is het tekenen van spiralen van binnen naar buiten gericht op het contact maken met de buitenwereld en vervolgens weer terug naar de binnenwereld. Werken met klei kan ontspannend werken. Het kan uitnodigen tot kneden, knijpen, smeren, slaan en uiteindelijk vormgeven. Het is ook gericht op versterking van het lichaamsgevoel en door gemaakte kleiwerkstukken aan elkaar over te dragen leert het kind te geven en te ontvangen. De ervaring leert ook dat het werken met klei kinderen heel basaal kan helpen om zich te leren uiten.

Met deze methode en de beschreven middelen beogen wij de competentie van asielzoekerskinderen te versterken. Tijdens het ontwikkelen en uittesten bleken leerkrachten én kinderen enthousiast te reageren. Op termijn zal effectonderzoek zekerheid moeten geven of de gestelde doelen ook daadwerkelijk bereikt worden.

Andere lesmethoden voor sociaal-emotionele ontwikkeling

Voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en vorming van kinderen worden in het onderwijs meerdere methoden gebruikt, zij het niet altijd specifiek gericht op asielzoekerskinderen.

Voor vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs heeft Pharos enkele

jaren geleden de lessenserie *FC De Wereld* (Van Asperen & Baan 1998) ontwikkeld. Deze methode is eveneens gericht op herstel van het sociaal-emotionele evenwicht van vluchtelingenkinderen, maar is door haar meer verbale karakter minder geschikt voor kinderen die nog maar kort in Nederland zijn. *FC De Wereld* kan wel gebruikt worden als een vervolg op *Laat maar zien wie je bent!* als de taalvaardigheid van kinderen voldoende is toegenomen. *FC De Wereld* is speciaal gericht op vluchtelingen- en asielzoekerskinderen en probeert de levenslijn (verleden-heden-toekomst) bij kinderen weer te herstellen, waarbij de gewone, alledaagse en vooral ook leuke en fijne dingen centraal staan.

Een andere methode die ook binnen het opvangonderwijs wordt gebruikt is *Beter omgaan met jezelf en de ander* (De Boer & Jansen 1994). Dit is een vrij uitgebreid programma gericht op de sociaal-emotionele vorming van vier- tot twaalfjarigen. Het is eveneens een preventiemethode, waar de hele school en het schoolteam bij betrokken is. Een aantal thema's in deze methode is vergelijkbaar met die in *Laat maar zien wie je bent!*, maar de methode is naar onze mening te talig voor de meeste asielzoekerskinderen. Enkele meer non-verbale onderdelen zijn zeker bruikbaar voor onze doelgroep, het nadeel hiervan is echter dat dan opbouw, structuur en rode draad ontbreken.

3

Uitvoering en materialen

Uitgangspunten

Met deze methode wordt een *preventieve* werking beoogd, dat wil zeggen dat ze sociaal-emotionele problemen bij kinderen wil voorkomen of verminderen. Ze wordt daarom ook klassikaal aan alle kinderen aangeboden en niet alleen aan die kinderen die het nodig lijken te hebben.

Het doel moet voortdurend in het oog worden gehouden. Daarom is bij elke les en bij elke activiteit een doel (en soms meerdere doelen) geformuleerd. Voor het werken met deze methode is vereist dat men er voldoende tijd voor neemt: tijd voor voorbereiding, voor de uitvoering, maar ook voor eigen reflectie en misschien nabespreking met collega's.

Men dient zich ervan bewust te zijn dat het werken ermee een bepaalde inzet vraagt, maar ook bepaalde vaardigheden en houdingsaspecten zijn belangrijk. Deze aspecten komen in de aangeboden training uitvoering aan de orde.

Verder is het van belang gedurende de hele uitvoering attent te zijn op uitingen van kinderen, verbaal, maar zeker ook non-verbaal. Als een kind een ondergrond rood kleurt en zegt dat het vuur is, is dit een signaal, dat de leerkracht moet oppakken. Op dat moment kan de leerkracht ingaan op wat hij ziet (op vuur staan is niet prettig) en er later op een rustiger moment op terugkomen.

De methode heeft dus ook uitdrukkelijk een *signalerende* functie. Sommige kinderen zullen meer zorg nodig kunnen hebben. Wees hier dus voortdurend op attent. Kinderen die een intensievere vorm van zorg nodig hebben, kunnen worden verwezen naar een creatief therapeut, bijvoorbeeld van de stichting Sirius. 'Zorg'kinderen kunnen ook besproken worden in een 'zorgteam', als de school dit heeft, of in het overleg met de medische opvang van het centrum.

Vanuit ervaringen tijdens de uittestfase lijkt het ons nuttig uitdrukkelijk te wijzen op het karakter van deze methode. De lessenserie heeft een bepaald doel, namelijk dat kinderen op sociaal-emotioneel gebied sterker in hun schoenen komen te staan. Dit doel valt binnen de in het onderwijs gebruikelijke sociaal-emotionele on-

dersteuning. Het is per se geen therapeutische methode. In een therapeutische benadering wordt getracht gevoelsmatige en emotionele blokkades te slechten door stap voor stap met de cliënt terug te gaan naar de beleving van het trauma, om zo de daarbij behorende gevoelens en emoties los te laten komen. Dit is het terrein van de psychotherapie en dus niet de taak en de deskundigheid van leerkrachten.

Lespakket

Het complete lespakket bestaat uit de handleiding voor leerkrachten en een lesdoos. Daarin bevinden zich materialen die in de lessen gebruikt worden en die over het algemeen niet op scholen aanwezig zijn. Aan het eind van dit hoofdstuk volgt een overzicht van de benodigde materialen.

In de lesdoos zit een cd met het projectlied en andere muziek, die nodig is tijdens activiteiten. De lesdoos bevat ook een videoband, die gebruikt is tijdens de training voor leerkrachten, waarop kinderen een aantal activiteiten laten zien. Deze videoband is bedoeld om voor leerkrachten de activiteiten inzichtelijk te maken. Tenslotte bevat de lesdoos een evaluatieformulier. Uitvoerders wordt vriendelijk verzocht hun bevindingen na afloop van de lessen hierop te vermelden en terug te sturen naar Pharos. Aan de hand van deze bevindingen zal worden bezien of en in hoeverre de methode dient te worden aangepast.

Leeswijzer bij de lessen

1 *Structuur van de lessen*

De lessen kennen een vaste structuur. Elke les begint met het verhaal van de schildpad (Sang Baga). Dit verhaal kan zo nodig ook door de leerkracht voorafgaand aan de les in de klas verteld worden. Sang Baga maakt allerlei situaties mee, die herkenbaar zijn voor de kinderen. Deze situaties zijn meestal vergelijkbaar met de verschillende activiteiten die de kinderen in de les gaan doen. Vertel aan het begin of voorafgaand aan de les in de klas in eenvoudige woorden het verhaal dat bij deze les hoort. Laat daarbij de bijbehorende tekeningen zien. De ervaring leert dat kinderen aan de hand daarvan het verhaal goed kunnen begrijpen. Het verhaal van Sang Baga vormt de rode draad door het lesprogramma. Gebruik de tekeningen die bij de les horen, om bepaalde activiteiten te verduidelijken. Per les kunnen kopieën van een tekening worden gemaakt, die de kinderen na afloop kunnen inkleuren.

Na het verhaal van Sang Baga volgt het startlied met voor elke les een nieuw couplet, dat aansluit bij het thema van de les. Het lied staat op cd en kan door de kinderen meegezongen worden. Maar er kan ook

voor gekozen worden om zelf het couplet voor te zingen en zonder begeleiding van de cd het lied met de kinderen te zingen.

Hierna volgt een aantal activiteiten, die gericht zijn op het thema. Elke les wordt afgesloten met het bekende lied, dat al dan niet met begeleiding van de cd gezongen kan worden. Het lied markeert op duidelijke wijze het begin en het einde van de les.

2 *Beschrijving van de lessen*

Elke les begint met een beschrijving van de opbouw. Vervolgens wordt het doel van de les aangegeven, waarna een overzicht volgt van de benodigde materialen tijdens de les. Materialen die bij het lespakket horen, zijn met een ★ aangegeven. De overige materialen zullen meestal op school aanwezig zijn. Controleer dit van tevoren. Materiaal dat niet op school aanwezig is, zal tijdig moeten worden aangeschaft.

De duur van elke les is ongeveer 70 minuten. Hiermee kan flexibel worden omgegaan. Indien tijd of omstandigheden hiertoe aanleiding geven, kan de les langer duren of gesplitst worden in bijvoorbeeld tweemaal 35 minuten.

De lessen kunnen het beste in de gymzaal worden gegeven. In elk geval is een vaste plaats waar kinderen zich vertrouwd kunnen voelen, voldoende bewegingsvrijheid hebben en de les ongestoord kan plaatsvinden, een voorwaarde voor het slagen van dit lesprogramma. Let er hierbij op, dat wanneer er met krijt, lijm of klei gewerkt wordt, de vloer beschermd wordt met bijvoorbeeld oude kranten.

Tot slot staan alle activiteiten gedurende de les nog eens onder elkaar met daarbij de tijdsduur.

3 *Beschrijving van de activiteiten*

De beschrijvingen geven allereerst aan op welke wijze de activiteit aansluit bij het centrale thema van de les. Dit is gedaan omdat wellicht niet altijd meteen duidelijk is hoe de activiteit bijdraagt aan het thema en het doel van de les.

Vervolgens wordt het hoofddoel van de activiteit aangegeven. Dit hoofddoel is een aspect van het centrale doel van de les. Daarnaast wordt vaak nog een aantal subdoelen genoemd, die ondergeschikt zijn aan het doel van het thema, maar in hun algemeenheid bevorderend kunnen werken op de (senso)motorische en emotionele ontwikkeling van kinderen.

Bij elke activiteit staat vermeld welke materialen nodig zijn. De materialen die bij de lesdoos horen, zijn met een ★ aangegeven. Van de overige materialen die worden vermeld, wordt verondersteld dat ze op school aanwezig zijn. Daarna volgt de tijdsduur van de activiteit en de uitleg door de leerkracht. Maak flexibel gebruik van de tijdsduur. Sommige activiteiten kunnen in tijd uitlopen, maar dat is niet erg, wanneer

voor de hele les voldoende tijd is ingepland. Vervolgens kunnen nog enkele aandachtspunten voor de leerkracht volgen en de beschrijving eindigt vaak met een impressie uit de praktijk, om een beeld te schetsen hoe een activiteit kan verlopen. Deze praktijkvoorbeelden komen uit de ontwikkel- en uittestfase en kunnen daarom enigszins afwijken van de beschreven activiteit.

Enkele activiteiten hebben de toevoeging 'keuze'. Ze kunnen als extra activiteit, als er bijvoorbeeld tijd over is, worden toegevoegd.

Enkele aanbevelingen

De schildpad is de hoofdpersoon in het verhaal. Doordat hij dingen meemaakt waarin kinderen zich kunnen herkennen (plotseling naar een ander land vertrekken, zich in een nieuwe omgeving thuis moeten gaan voelen, terugdenken aan zijn land, vrienden, en dergelijke) kan hij een identificatiefiguur voor de kinderen worden. Tegelijkertijd heeft een schildpad de mogelijkheid dat hij zich terug kan trekken in zijn eigen schild en zich op deze manier kan afgrenzen van zijn omgeving. Dit is een vaardigheid die kinderen die hun vertrouwde omgeving hebben verloren en/of schokkende ervaringen hebben meemaakt, zich vaak opnieuw eigen moeten maken. De schildpadpop kan een tastbaar symbool zijn als een identificatiefiguur en voorbeeld. Af en toe zal hij gebruikt worden als voorbeeld bij oefeningen, maar ook tijdens het vertellen van het verhaal is het goed dat hij aanwezig is. De schildpadpop kan gedurende de lessen een centrale plaats krijgen in de klas. Het is een mogelijkheid om hem als symbool van veiligheid te introduceren waar kinderen naar toe kunnen komen om hem, zo nodig in hun eigen taal, te vertellen wat hen bezighoudt.

Een aantal activiteiten kan ook buiten de lessen gedaan worden. Herhaling kan het effect van deze methode intensiveren, bijvoorbeeld de buikademhaling.

Materialen

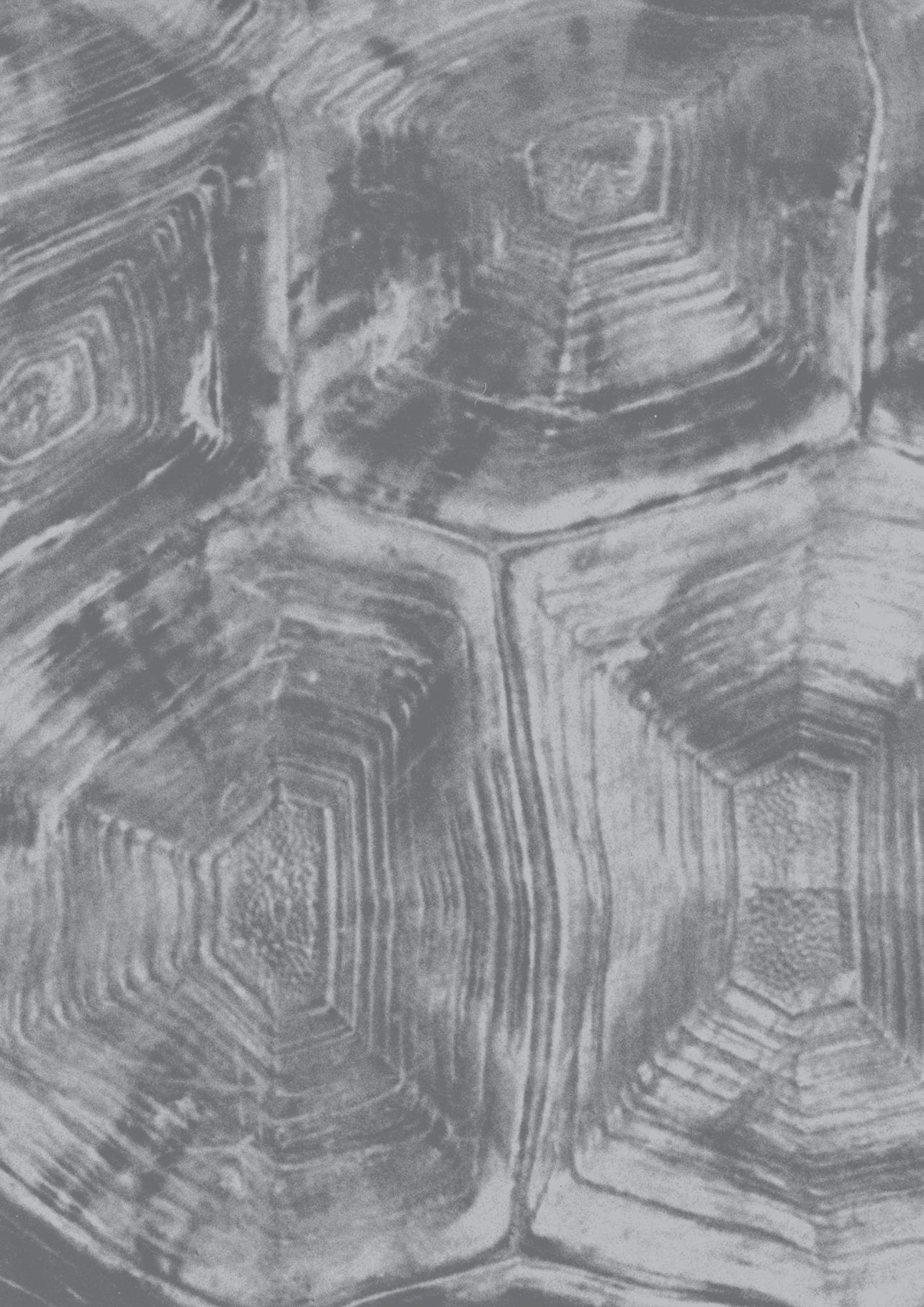
De lesdoos bevat de volgende materialen (in de tekst aangeduid met ★):

- Handpop van een schildpad
- Krokodil poppenkastpop
- CD
- Vijftien koorden in vijf kleuren, 300 cm lang
- Tekening van voeten met henna-versieringen
- Zes foto's van ondergronden (gras, zand, steen, rots, bloemen, kiezels)

- Vijf foto's van bomen
- Foto van jaarringen van een boom
- Vijf foto's van een pizza in verschillende stadia van opbouw
- 26 Tekeningen op A3-formaat (3 à 4 per les)
- Diploma (om te kopiëren)
- Tekening van een marionet
- Videoband met de uitvoering van de lessen

Van de volgende materialen wordt verondersteld dat ze op school aanwezig zijn. Indien dat niet het geval is, dienen ze aangeschaft te worden.

- Tamboerijnen
- CD-speler
- Trommels
- Sjaaltjes of doeken
- Grote doeken of dekens of plaids
- Een zachte bal (bijvoorbeeld een strandbal)
- Twee ballonnen
- Potloden
- Kleurpotloden
- Olie kleurkrijtjes
- Vetkrijtjes
- Schoolbordkrijtjes
- Tekenblaadjes (minimaal A3)
- Vellen wit papier (minimaal A2)
- Grote vellen papier (ongeveer 150 x 70 cm, eventueel aan elkaar plakken)
- Een rond vel papier (doorsnede ongeveer 150 cm)
- Ronde vellen ribkarton (doorsnede ongeveer 80 cm)
- Langwerpige vellen papier (ongeveer 120 x 60 cm, eventueel aan elkaar plakken)
- Twee broden klei
- Kleiplankjes
- Scharen
- Lijm(stiften)
- Plakband (schilderstape)
- Oude kranten
- Materialen om muziekinstrumenten van te maken:
wc-rolletjes, rijst/zand, fotorolletjes/doosjes, spijkers/schroeven, blikjes, elastiekjes, flesjes, plastic bakjes.

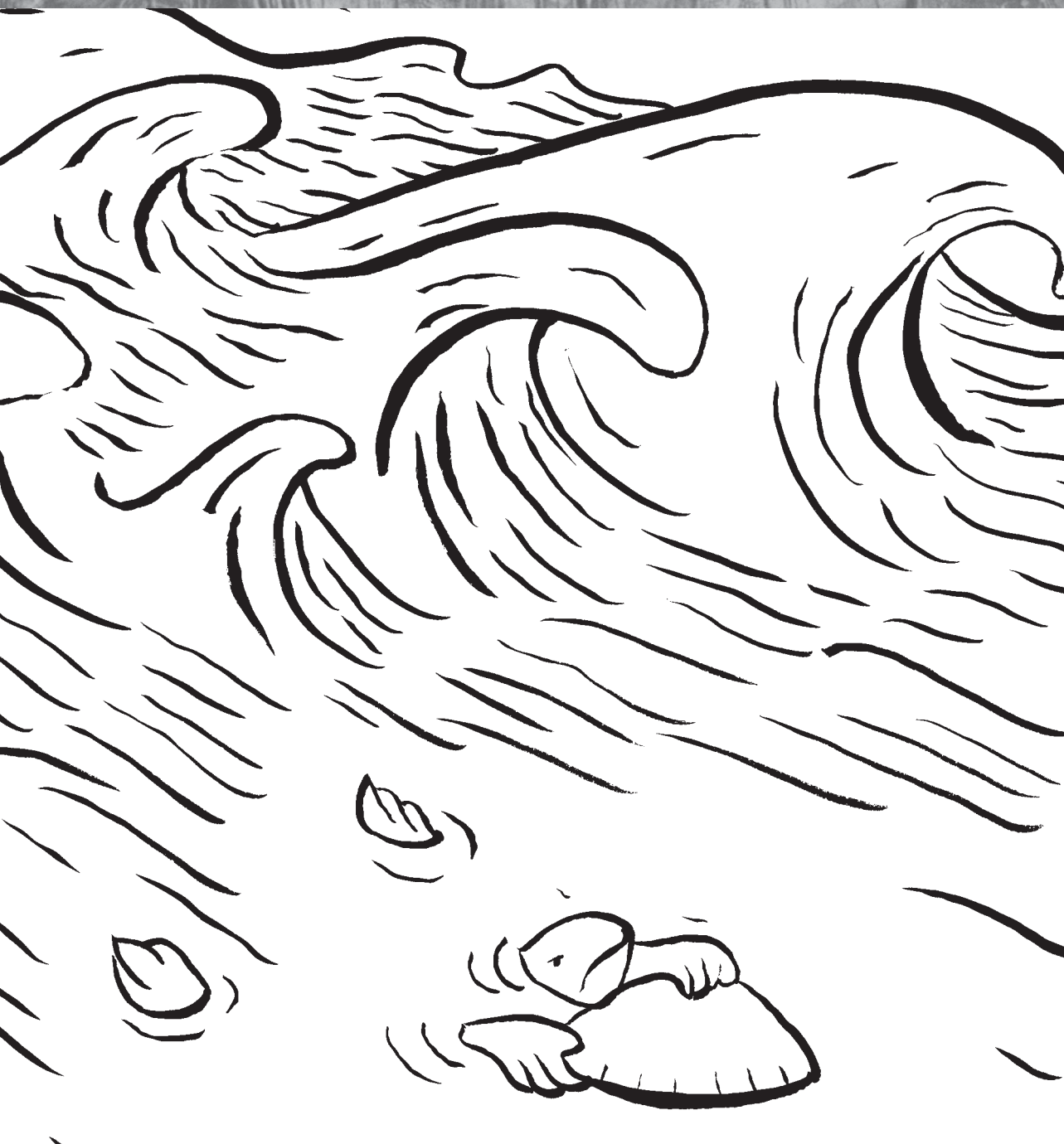

**Laat maar
Zien
wie je bent!**

De lessen

1

Veiligheid

Opbouw van de les

Door deze les proberen we de kinderen een gevoel van veiligheid te bieden. Zoals de schildpad zijn huisje steeds met zich meedraagt, willen we de kinderen leren een symbolisch huisje mee te dragen, dat veiligheid en beschutting biedt. Aan het begin van deze les kan de leerkracht het verhaal van Sang Baga vertellen (Sang Baga is het Farsi-woord voor schildpad). Maar het is ook mogelijk dit voorafgaand aan het programma in de klas te doen. In het verhaal verdrijft een storm Sang Baga uit zijn vertrouwde omgeving en deze spoelt aan op een voor hem onbekende plaats. Zijn eigen schild biedt hem beschutting tegen mogelijk gevaar.

De les begint vervolgens met het projectlied, waar in het eerste couplet het thema van de les doorklinkt. Activiteiten worden afgewisseld met rust en ontspanning. De kinderen leren zich te richten van de binnen naar de buitenwereld en weer terug naar zichzelf. Door het maken van een schild en een krijtcirkel om zich heen, dat een huisje symboliseert, schermen kinderen zich in gedachten af. Dit kan een gevoel van veiligheid teweegbrengen.

Door het oproepen van spanning, zoals bij de spelletjes met de krokodil, leren de kinderen zich bewust te worden dat zij bij kunnen dragen aan hun eigen veiligheid. Tenslotte wordt het veiligheidsgevoel bevestigd in een ontspannen koesteren in de zon. De les wordt besloten met het gezamenlijk zingen van het lied.

Herhaling van bepaalde activiteiten kan het effect op kinderen vergroten en enkele komen daarom in een wat andere variant terug in volgende lessen. Het is aan te bevelen om bepaalde activiteiten in de klas te herhalen.

DOEL

Kinderen hebben een gevoel van veiligheid.

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- Krokodil poppenkastpop ★
- Olie kleurkrijtjes
- Vetkrijtjes
- Vellen wit papier
- Kleurpotloden
- Schilders-tape
- Ronde vellen ribkarton (doorsnede ca 80 cm, zelf uitknippen)
- Tamboerijn
- CD ★
- CD-speler
- Schoolbordkrijtjes
- Oude kranten als onderlegger
- Tekeningen 1.1 tot en met 1.4 ★

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Buikademhaling (4 minuten)
- 4 Voortbewegen onder verschillende omstandigheden (10 minuten)
- 5 Een eigen plekje maken (9 minuten)
- 6 Spiralen tekenen (7 minuten)
- 7 Schild versieren (20 minuten)
- 8 Spel met de krokodil (3 minuten)
- 9 Ontspanningsoefening (3 minuten)
- 10 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema Het verhaal van Sang Baga gaat over veiligheid en dat is ook het thema van deze les.

Hoofddoel Kinderen maken kennis met Sang Baga.
Kinderen kennen het begrip veiligheid.

Subdoel Kinderen oefenen in het luisteren naar een verhaal.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 1.1 tot en met 1.4 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het volgende verhaal voor aan het begin van de les. Eventueel kan het ook voorafgaand aan de les in de klas verteld worden. Laat daarbij de bijbehorende tekeningen zien. In het verhaal staat het nummer van de tekening. Het is belangrijk om hierbij de schildpad (handpop) te laten zien.

(1.1) Sang Baga woont in een mooi land. In een holletje. Hij houdt van zijn land. De zon schijnt er veel, hij heeft er zijn vrienden en hij kan er fijn spelen.

(1.2) Maar op een dag gaat het heel hard waaien, regenen en onweren. Zo hard dat alles kapot gaat. Er waait een boom op zijn huis.

Er is veel regen. Het water van de rivier gaat heel hard stromen. Het wordt hoger en hoger en Sang Baga gaat mee. Gelukkig kan hij zwemmen. Maar toch is het moeilijk om zijn hoofd boven het water te houden. Sang Baga is bang, heel bang. (1.3) Hij ziet een steen in de rivier. Hij kan er net op tijd op klimmen. Hij wacht op de steen tot de storm over is. Hij springt over de stenen naar het land. Hij weet niet waar hij is. Hij loopt door het zand en kruipt door het gras. Hij komt bij een bos. Sang Baga voelt zich heel alleen. Waar zijn de andere dieren van zijn land?

(1.4) Het wordt donker. Sang Baga is bang. Waar kan hij slapen? Hij kruipt onder een grote boom. Hij heeft een schild. Daar is hij blij mee. Hij kruipt in zijn schild. Zo kan niemand hem pakken. Hij wiegt heen en weer en gaat zachtjes een liedje zingen.

Dan voelt hij zich minder bang.

Aandachtspunten Als kinderen al wat taalvaardig zijn, kan gevraagd worden wat zij in dit verhaal herkennen. Zoals 'Scheen de zon in jouw land ook heel veel?' of 'Denk jij nog wel eens aan vriendjes in je eigen land?'
De herkenning en erkenning die dit geeft kan voor kinderen heel belangrijk zijn.

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen het zingen van het startlied met het begincouplet en het refrein.

Kinderen oefenen de daarbij behorende bewegingen.

Materialen Schildpad handpop ★
CD (1: De schildpad) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg Laat de kinderen in een grote kring op de grond gaan zitten. Ga zelf eveneens in de kring zitten. Laat de schildpad zien en vertel dat het dier, zoals in het verhaal, in het Farsi Sang Baga heet. Vraag aan de kinderen hoe een schildpad in hun eigen taal heet. Laat zien hoe het kan bewegen met poten en kop door je vingers te bewegen en laat de schildpad zijn kop intrekken in zijn schild.

Begin dan met het voorzingen van het couplet van het lied. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de CD met het lied.

De schildpad draagt zijn eigen huis

Daarin voelt hij zich veilig thuis (2x)

Daarna het refrein:

Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)

Tijdens het refrein met het bovenlichaam wiegen, in rustige bewegingen, naar voren, naar achteren, naar links en naar rechts. Vraag de kinderen nu mee te zingen en op het refrein mee te wiegen.

Aandachtspunten Als kinderen het verschil tussen links en rechts niet blijken te weten, kan het verschil aangegeven worden door te zeggen: links en daarbij de linkerhand op te steken, en rechts en de rechterhand op te steken. Met de kinderen kan hiermee even geoefend worden, waarna vervolgens het refrein opnieuw wordt gezongen. De bewegingen rustig voordoen.

Impressie uit de praktijk

De kinderen kennen het refrein al heel snel en zingen dit enthousiast mee. Vooral de bewegingen vinden zij leuk. Sommige kinderen hebben moeite met links en rechts. De leerkracht heeft daarom op hun tafeltjes stickers geplakt met de woorden links en rechts.

.....

3 Buikademhaling

Aansluiting thema Door concentratie op zichzelf, hun ademhaling en hun lichaam kunnen kinderen leren zich te ontspannen. Ontspanning geeft een gevoel van rust.

Hoofddoel Kinderen oefenen hoe zij zich kunnen ontspannen.

Subdoel Kinderen doen een concentratieoefening.

Materialen Schildpad handpop ★

Duur 4 Minuten

Uitleg Alle kinderen nemen weer plaats in een kring in kleermakerszit. Zet de schildpad (handpop) bij je neer. Vertel de kinderen hun handen op hun onderbuik te leggen en hun aandacht te richten op hun handen. Nu uitademen en langzaam inademen. Door kinderen zich te laten concentreren op hun handen gaat de ademhaling vanzelf naar hun buik. Als het moeilijk gaat, is het ook mogelijk om de kinderen tien keer te laten springen en ze dan te vragen te gaan liggen met hun handen op de onderbuik. De buik gaat vanzelf uitzetten als je inademt.

Aandachtspunten Laat de kinderen niet te dicht tegen elkaar zitten, maar met enige ruimte ertussen. Zorg dat de kinderen voor aanvang rustig en stil zijn. Het gaat erom dat de buik uitzet bij de inademing en zich intrekt bij de uitademing. Zorg dat kinderen niet hun schouders optrekken. Het is aan te bevelen deze oefening ook tijdens andere lessen te doen als de kinderen bijvoorbeeld druk zijn. Deze oefening kan ook in de klas gebruikt worden. Het is belangrijk om hierbij de schildpad (handpop) te laten zien. Op de bijbehorende videoband is deze oefening te bekijken.

Impressie uit de praktijk

Enkele jongetjes doen niet serieus mee. Daarom gaat de leerkracht naast hen zitten.

.....

4 Voortbewegen onder verschillende omstandigheden

Aansluiting thema In deze activiteit wordt een verbinding gelegd met het verhaal waarin Sang Baga in verschillende situaties terechtkomt (water, op een steen, zand, gras en bos). Het gaat erom dat kinderen zich fysiek vrijer gaan bewegen en dat ze zich leren concentreren op hun contact met de grond.

Hoofddoel Kinderen oefenen zich vrij te bewegen.
Kinderen concentreren zich op het contact met de grond.

Subdoelen Bewegingservaringen opdoen.
Bevorderen van de expressie.
Bevorderen van de senso-motoriek.
Bevorderen van de ruimtelijke oriëntatie.
Beleving van verschillende situaties.

Materialen Geen

Duur 10 Minuten

Uitleg Alle kinderen stellen zich op aan een kant van de zaal. Ze moeten gezamenlijk naar de andere kant lopen, maar het lopen gebeurt in verschillende omstandigheden. Noem de omstandigheid, op welke wijze je je voortbeweegt en doe het voor. Daarna mogen de kinderen het na-doen.

- Lopen alsof je door water wordt meegevoerd (zwembewegingen maken en snel vooruitlopen).
- Op een steen klimmen (al lopend klimbewegingen maken).
- Van steen naar steen springen (al springend naar de overkant van de zaal lopen).
- Lopen door zand (je voeten voortslepen door los zand).
- Lopen door hoog gras (grote hoge stappen maken).
- Lopen door een dicht bos (met je armen je een weg banen en zo nu en dan speurend om je heen kijken).

Aandachtspunten Wacht met de volgende vorm tot alle kinderen weer aan de andere kant van de zaal zijn en je de aandacht hebt. Als je het samen met de kinderen doet, zorg dat ze achter je blijven lopen.

Impressie uit de praktijk

De leerkracht doet de bewegingen prachtig voor. Vooral het hoog optrekken van de voeten in heet zand veroorzaakt hilariteit, maar de kinderen doen het erg goed na. Ook het spiedend om je heen kijken in het dichte bos doen ze prachtig. Ze zijn erg enthousiast bezig.

.....

5 Een eigen plekje maken

Aansluiting thema Door een krijtcirkel om je heen te trekken schep je je eigen plek, je eigen huisje, waarbinnen je je veilig kunt voelen. De krijtcirkel symboliseert dat je je eigen plekje overal kunt maken, dat je dus altijd een veilig plekje hebt, ook in de toekomst.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het scheppen van een veilige plek.

Subdoelen Eigen grenzen aangeven.
Oefenen in het bepalen van de grens van je persoonlijke ruimte.
Het verschil tussen binnen en buiten ervaren.

Materialen Krijt
Schildpad handpop ★

Duur 9 Minuten

Uitleg Vraag de kinderen te gaan zitten op een plekje in de zaal waar zij zich prettig voelen. Deel de krijtjes uit. Zoek zelf een centraal plekje en teken vervolgens een krijtcirkel om je heen. Vraag alle kinderen hetzelfde te doen. Dit moet zittend gebeuren, anders worden de cirkels te groot en kan er niet meer tussendoor gelopen worden. Doe vervolgens opnieuw de buikademhalingsoefening van activiteit 3 voor. De kinderen blijven in hun cirkel en doen de oefening mee. Ga hierna op handen en knieën zitten en stop je hoofd tussen je handen. Maak je daarbij zo klein mogelijk. Vervolgens langzaam je hoofd tussen je handen uit laten komen en rondkijken en dan je hoofd weer terug tussen je handen. Vertel de kinderen dat ze zich moeten voorstellen dat ze een schildpad zijn, die in zijn huisje kruipt, daarna voorzichtig even rondkijkt en dan weer terugkruipt. Laat dit zien met behulp van de schildpad handpop.

Aandachtspunten Het kan zijn dat kinderen dichtbij elkaar gaan zitten. Er moet tussen de cirkels voldoende ruimte overblijven om ertussendoor te lopen.

Impressie uit de praktijk

De meeste kinderen gaan verspreid in de ruimte zitten. Enkelen zoeken een plekje dicht bij elkaar. Een paar kinderen zijn bezig elkaars cirkels uit te vegen, waarop de leerkracht hen tot de orde roept. Een jongetje in een hoek doet niet erg mee.

.....

6 Spiralen tekenen

Aansluiting thema De spiraalbeweging in het tekenen van binnen naar buiten en van buiten naar binnen symboliseert dat je je naar buiten durft te richten en ook weer teruggaat naar jezelf, als de situatie onveilig is.

Hoofddoel Kinderen oefenen zichzelf los te maken.

Subdoelen De integratie van de linker- en rechterhersenhelft bevorderen.
De senso-motoriek bevorderen.
De concentratie bevorderen.

Materialen Vellen wit papier (A2) of 50 x 65 cm
Vetkrijtjes
Schilderstape

Duur 7 Minuten

Uitleg De kinderen blijven in hun 'huisje' (hun krijtcirkel) zitten. Deel aan alle kinderen een vel papier uit en laat dit met tape op de vloer bevestigen, zodat het niet kan verschuiven.

Hang ook een vel papier met tape aan de wand. Deel vervolgens de krijtjes uit en vraag de kinderen dezelfde tekenbewegingen te maken als jij. Begin met een stip op het midden van het papier. Maak van daaruit met spiraalbewegingen steeds grotere rondjes totdat de buitenkant van het papier bereikt is. Daarna vanaf de buitenkant weer terugdraaien in spiraalvormen totdat de binnenkant bereikt is. Zo nodig kan dit herhaald worden.

Vraag vervolgens de kinderen het krijtje in hun linkerhand te nemen (linkshandige kinderen in hun rechterhand) en de oefening te herhalen. Tenslotte nemen de kinderen in beide handen een krijtje en maken ze met beide krijtjes een spiraalvormige beweging, zowel van binnen naar buiten als van buiten naar binnen. Zo ontstaan twee spiralen naast elkaar. Dit kan allemaal op één vel papier.

- Aandachtspunten** Zorg ervoor dat tijdens het uitdelen en plakken van de vellen papier de kinderen niet onrustig en rumoerig worden. Kijk tijdens het voordoen achterom, zodat je kunt zien of de kinderen het goed doen. Spiralen tekenen is vrij makend. Het gaat er niet om precies langs de lijntjes te gaan of om de tekening mooi te maken.
Laat de kinderen na afloop hun vel papier op een stapeltje aan de kant leggen of aan de muur hangen.
-

7 Schild versieren

- Aansluiting thema** De activiteit is gericht op het bouwen van een eigen schild. Net als het schild van een schildpad biedt het veiligheid en beschutting, waarin een kind zich kan terugtrekken.

Hoofddoel Kinderen oefenen hun eigen veiligheid vorm te geven.

Subdoelen De fantasie uitleven.
Tot rust komen.
De concentratie bevorderen.

Materialen Schildpad handpop ★
Ronde vellen ribkarton (doorsnede ca. 80 cm, eventueel tevoren zelf knippen)
Olie-kleurkrijtjes
Zo nodig oude kranten als ondergrond

Duur 20 Minuten

Uitleg Deel de vellen ribkarton uit. Laat de kinderen het schild gebruiken om eronder te kruipen en er weer langzaam uit te komen, zoals een schildpad. Doe dit voor en laat hierbij de schildpad zien.
Deel daarna de krijtjes uit en zeg ze de gladde kant van het ribkarton naar boven te leggen. Als iedereen dit heeft gedaan, vertel dan dat ze spiralen moeten maken, zoals bij de vorige activiteit. Daarna mogen ze het vel met kleurkrijt versieren als het schild van een schildpad.

- Aandachtspunten** Loop als de kinderen aan het werk zijn, rond, geef aanwijzingen als ze iets niet begrijpen. Stimuleer het werk van de kinderen door complimentjes te geven. Let erop dat er geen kleurkrijtjes over de vloer zwerfen. Laat ze hun naam op het vel karton zetten als zij klaar zijn. Na af-

loop van de activiteit leggen alle kinderen hun vel karton op een stapel langs de kant en ruimen hun kleurkrijtjes weer op.

Impressie uit de praktijk

Als het karton wordt uitgedeeld, kruipt een jongetje onder het karton als een schildpad onder zijn schild. Enkele andere kinderen doen dit na. De leerkracht laat het aan de andere kinderen zien en zegt: 'Zie je, Ahmed is nu een schildpad.' Sommige kinderen hebben heel grote spiralen gemaakt, andere kinderen kleiner. Een jongetje is gestopt met tekenen en zegt dat hij moe is. Een ander jongetje zegt: 'In Ter Apel was het vechten en toen kwam de politie.' Hij associeert het ronde vel karton met een schild van de ME.

8 Spel met de krokodil

Aansluiting thema In de activiteit wordt door spel een spanning geschapen. Kinderen leren het zelf scheppen van veiligheid in praktijk te brengen.

Hoofddoel Kinderen oefenen zich terug te trekken op een veilig plekje.

Subdoelen Spanning ontladen.
Het verschil ervaren tussen spanning en veiligheid.
Spelplezier beleven.

Materialen Krokodil poppenkastpop ★
Eventueel krijtjes

Duur 3 Minuten

Uitleg Een kind is de krokodil en krijgt de krokodil poppenkastpop. De krokodil moet proberen de andere kinderen te pakken. Als een kind in zijn eigen of in een andere cirkel zit, is hij veilig en kan niet meer gepakt worden. Er mag echter maar één kind tegelijk in een cirkel. Als een kind gepakt wordt, moet het naar de kant.

Aandachtspunten Zorg ervoor dat tijdens het rennen de cirkels niet teveel uitgeveegd worden.

Impressie uit de praktijk

Het wordt een dolle boel. Het is soms niet duidelijk of een kind in zijn eigen cirkel is. De cirkels zijn ook vaak te groot en bovendien vervagen de krijtlijnen snel.

9 Ontspanningsoefening

Aansluiting thema Het schild wordt in zijn letterlijke vorm gebruikt om opnieuw te oefenen met jezelf af te sluiten. Vervolgens kunnen de kinderen zich ontspannen.

Hoofddoel Kinderen oefenen zich te ontspannen.

Subdoelen De symbolische betekenis van het schild ervaren.
Veiligheid ervaren.
Genieten.

Materialen Schildpad handpop ★
Gemaakte schilden
CD (8: Oefening- en tekenmuziek) ★
CD-speler
Oude kranten als ondergrond

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen pakken hun eigen schild en zoeken hun eigen plekje in de ruimte weer op.
Ze gaan op handen en knieën zitten en leggen het schild op hun rug. Doe dit voor. Laat eerst zien hoe je je hoofd onder het schild vandaan kunt laten komen en weer terug en laat de kinderen dit nadoen; vervolgens één voor één met je armen (de voorpoten) en je benen (achterpoten). Laat dit ook zien met de schildpad handpop.
Vervolgens leggen ze hun schild met de gekleurde kant naar beneden, op een ondergrond van oude kranten. Ze gaan languit op hun rug op het schild liggen. Je vertelt: 'Kijk naar de lucht, zie je al die wolken? Nu gaan de wolken allemaal weg en komt de zon tevoorschijn. Voelen jullie de zon op je hoofd schijnen? Jullie zijn allemaal schildpadjes die op hun rug in de zon liggen. Wat voelt dat lekker in de zon. Je kunt op je schild heen en weer rollen in de zon'. Doe dit tijdens het vertellen voor: benen intrekken, klein maken, armen om je knieën slaan en wiebelen op je rug.

Aandachtspunten Gebruik zo nodig simpele zinnen als: daar is de zon, ik ben een schildpad, en dergelijke.

.....

10 Slotlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het couplet en het refrein.
Kinderen oefenen in de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

Materialen Schildpad handpop ★
CD (1: De schildpad) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten allemaal in een kring. Laat de schildpad zien en begin dan het couplet weer te zingen.

*De schildpad draagt zijn eigen huis
Daarin voelt hij zich veilig thuis (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Tijdens het refrein wiegen de kinderen met het bovenlichaam naar voren, naar achteren, naar links en naar rechts.

Aandachtspunten Je kunt er ook voor kiezen het lied op de CD af te spelen.

.....

2

Eigenheid

Opbouw van de les

Door deze les worden kinderen zich meer bewust wie zij zijn, hun eigen karakteristieke kenmerken, hun eigenheid dus. In het verhaal ontmoet Sang Baga de slak Halazoen (het Arabische woord voor slak) en wordt hij zich bewust van hun onderlinge verschillen.

De les is als volgt opgebouwd. De kinderen luisteren naar het verhaal en zingen het startlied, met een nieuw couplet dat het thema van de les aangeeft. Daarna stellen de kinderen zich op speelse wijze aan elkaar voor door hun naam te noemen en te zeggen waar ze vandaan komen. Ook in deze les worden beweging en activiteit afgewisseld met ontspanning.

De boom symboliseert lichamelijkeheid: de geworteldheid in de aarde waarop je staat. Als een boom ontworteld wordt of verplaatst wordt, kan hij ergens anders opnieuw aarden.

Kinderen worden zich meer bewust wie ze zijn door hun eigen voeten te tekenen en te versieren, zodat ze er trots op kunnen zijn. Hun voeten planten ze vervolgens op door henzelf gekozen grond. De les wordt afgesloten met het lied.

Herhaling van bepaalde activiteiten kan het effect op kinderen vergroten.

DOEL

Kinderen kunnen kenmerken van zichzelf aangeven.

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- Sjaaltjes of doeken
- Tekening van met henna versierde voeten ★
- Tekenblaadjes
- Kleurkrijtjes
- Scharen
- Oude kranten
- Lijmstiften
- Foto's van ondergronden ★
- Foto's van verschillende soorten bomen ★
- Foto van jaarringen van een boom ★
- CD ★
- CD-speler
- Tekeningen 2.1 tot en met 2.4 ★

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Jezelf voorstellen (10 minuten)
- 4 De boom (5 minuten)
- 5 Voeten tekenen (15 minuten)
- 6 Grond onder je voeten tekenen (19 minuten)
- 7 Een eigen plek maken (7 minuten)
Keuze: De boom wordt dikker en dikker (9 minuten)
- 8 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema Het verhaal van Sang Baga gaat over de ontmoeting met Halazoen, de slak en de ontdekking dat de ander anders is.

Hoofddoel Kinderen kennen het verschil tussen een schildpad en een slak.

Subdoel Kinderen oefenen in het luisteren naar een verhaal.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 2.1 tot en met 2.4 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het volgende verhaal voor. Laat daarbij de bijbehorende tekeningen zien. In het verhaal staat het nummer van de tekening. Laat hierbij de schildpad handpop zien.

Sang Baga wordt wakker. Hij steekt zijn hoofd uit zijn schild. De zon is al op. (2.1) Bij de boom zit een ander dier. Het is een slak. De slak heeft ook een huis. 'Hoe heet jij?', vraagt de slak. 'Ik heet Sang Baga. Zo noemen ze mij in mijn land,' zegt hij trots. 'Ik heet Halazoen,' zegt de slak. (2.2) 'Ik kom van ver. In mijn land mochten geen slakken meer wonen.'

Sang Baga heeft honger. Hij wil naar de rivier. Daar heeft hij lekkere planten gezien. 'Ga je mee?', vraagt hij aan slak. (2.3) Hij loopt al vooruit over de bladeren van de boom en door het gras, maar de slak gaat langzaam. 'Waar zijn je poten?', vraagt Sang Baga. 'Die heb ik niet, ik ben een slak,' zegt Halazoen, 'Slakken lopen op hun buik.' (2.4) Halazoen lust ook geen waterplanten. Hij is liever op het land. Wat is een slak anders, denkt Sang Baga. Wat is een schildpad anders, denkt Halazoen. Maar ze hebben wel allebei een huis op hun rug.

Aandachtspunten Van een of meer tekeningen kunnen kopieën gemaakt worden, die uitgedeeld kunnen worden om in te kleuren. Dit inkleuren kan in de klas gebeuren.

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
 Kinderen kennen het refrein.
 Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
 Kinderen weten dat dit het begin van de les is.

Materialen CD (2: Mijn naam) ★
 CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg Laat de kinderen in een kring op de grond gaan zitten. Vertel dat er een nieuw lied gezongen gaat worden. Zing het nieuwe couplet eerst voor en zing het hele lied daarna samen met de kinderen. Je kunt er ook voor kiezen het lied op de CD af te spelen. Wieg tijdens het refrein met het bovenlichaam naar voren, naar achter, naar links en naar rechts.

Mijn naam is helemaal van mij
Als ik hem schrijf dan word ik blij (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)

Aandachtspunten Tijdens het refrein wiegen de kinderen weer met het bovenlichaam naar voren, naar achteren, naar links en naar rechts. Zo nodig weer even oefenen met wat links en rechts is.

Impressie uit de praktijk

De meeste kinderen kunnen het nieuwe couplet al enigszins meezingen. Het refrein kent iedereen al en wordt met enthousiaste bewegingen gezongen.

.....

3 Jezelf voorstellen

Aansluiting thema Op speelse en creatieve wijze stellen alle kinderen zich aan elkaar voor. Het noemen van je eigen naam en zeggen waar je vandaan komt, bevestigt je identiteit. De wijze waarop je dit doet, benadrukt je eigenheid, die door andere kinderen wordt herkend.

Hoofddoel Kinderen oefenen om zich op een eigen wijze voor te stellen.
 Kinderen kennen de wijze van voorstellen van andere kinderen.

Subdoelen Bewegingservaring opdoen.
Met het materiaal leren omgaan.

Materialen Sjaaltjes in allerlei kleuren of doeken

Duur 10 Minuten

Uitleg Stel de kinderen op in een kring, deel aan elk kind een sjaaltje uit en laat hen eerst door de ruimte lopen en bewegingen maken met het sjaaltje. Ga vervolgens met de kinderen in de kring staan. Doe de oefening zelf eerst voor door je naam en afkomst te noemen en hierbij één eenvoudige beweging te maken. Wijs dan een kind aan dat een beweging met het sjaaltje mag maken, terwijl het tegelijkertijd zijn naam roept en het land waar het vandaan komt, bijvoorbeeld: 'Ik ben Rahid uit Irak.' De andere kinderen doen de beweging na en roepen: 'Hij is Rahid uit Irak.' Laat zo alle kinderen aan de beurt komen. Zij lopen vervolgens door de ruimte. Als zij elkaar ontmoeten, begroeten ze elkaar met de beweging van hun sjaaltjes en noemen hun naam.

Enkele varianten:

- 1 Een kind kan de beweging van een ander kind nadoen en de naam van dit kind noemen. Het kind van wie de naam is genoemd, mag daarna verder gaan.
- 2 Een kind doet de beweging van een ander kind na en de andere kinderen raden de naam van het betreffende kind.

Aandachtspunten Doe het zelf eerst voor. Ieder kind is vrij om zijn eigen beweging te maken. Laat de kinderen maar één beweging maken met het sjaaltje tijdens het uitspreken van hun naam en land, anders wordt het te verwarrend.

Impressie uit de praktijk

Bij het uitdelen van de sjaaltjes gaan de kinderen er gelijk van alles mee doen.

Meisjes knopen het om hun hoofd en dat wordt ook door verscheidene jongens nagedaan.

De sjaaltjes worden op alle mogelijke manieren gebruikt bij het voorstellen: door de lucht zwaaien, omhoog gooien, ermee op de grond kloppen, ermee in de hand lopen. Aan het eind van deze activiteit beginnen sommige kinderen spontaan het refrein: 'van voor, naar achter', et cetera te zingen.

.....

4 De boom

Aansluiting thema Na een korte concentratie kunnen kinderen hun eigenheid tonen door het uitbeelden van verschillende soorten bomen. De boom is hier het symbool voor geworteld zijn, kunnen aarden (stevig met je voeten op de grond staan) en je levenssappen uit de grond zuigen door middel van je wortels.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het bewust voelen van de grond onder hun voeten.

Subdoelen Contact maken met je eigen lichaam.
Contact maken met de grond.
Concentreren op jezelf.
Eigen ruimte innemen.

Materialen Foto's van bomen (13 tot en met 17) ★

Duur 5 Minuten

Uitleg Laat de kinderen in een ruime kring staan of een plekje in de ruimte zoeken waar zij zich prettig voelen. Ze staan met de voeten stevig op de grond. Laat hen eerst de handen weer op de onderbuik leggen en rustig ademen. Vertel daarna dat ze moeten denken dat ze een boom zijn. Ze moeten zich hierbij ook de wortels voorstellen, zodat ze stevig in de aarde staan. Laat de foto's van verschillende bomen zien en wijs op de wortels van de boom.

Doe zelf enkele bomen voor:

- Een zware boom (heel stevig je voeten op de grond drukken en je zwaar maken).
- Een boom met grillige takken (je lang maken en met je armen een grillige houding aannemen).
- Een boompje in de wind (maak je lang en beweeg je lichaam van boven opzij en weer terug).

Aandachtspunten De nadruk ligt op het gevoel dat je met wortels in de grond staat. Let op dat de benen van de kinderen niet te gespannen zijn.

.....

5 Voeten tekenen

Aansluiting thema Het tekenen van je eigen voeten draagt bij aan de bewustwording dat het jouw voeten zijn, waarop jij staat. Dit kan leiden tot een sterkere bewustwording van wie je bent en je eigenheid. Het versieren van je voeten draagt ertoe bij jezelf mooi te maken en te vinden, en dus trots op jezelf te zijn. Het kan je eigenwaarde helpen vergroten.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het mooi maken van hun voeten.

Subdoelen Bewust worden van jezelf en van je voeten.
Jezelf letterlijk en figuurlijk neerzetten.

Materialen Tekenblaadjes
Kleurkrijtjes
Scharen
Tekening van voeten met henna-versiering (18) ★

Duur 15 Minuten

Uitleg De kinderen gaan weer in hun cirkel zitten. Laat de tekening van de voeten met henna-versiering rondgaan en vraag welke kinderen dit wel eens gezien hebben (bijvoorbeeld bij moeder of zus). Deel hierna tekenblaadjes rond en vertel hun dat zij hun voet hierop moeten zetten en met een krijtje rond trekken. Dan de andere voet.
Als de kinderen dit gedaan hebben, mogen zij met kleurkrijtjes hun voeten op het papier mooi gaan versieren. Als ze hiermee klaar zijn, mogen ze ze uitknippen.

Aandachtspunten Laat de kinderen hun schoenen en sokken uittrekken voor ze hun voeten tekenen.

Impressie uit de praktijk

Als de foto van de versierde handen en voeten rondgaat, vertellen twee meisjes dat zij dit ook wel eens gedaan hebben. De kinderen zijn heel geconcentreerd bezig met het versieren van de voeten, ook de drukke kinderen.

6 Grond onder je voeten tekenen

Aansluiting thema Het planten van je versierde voeten op zelf gekozen grond kan een symbool zijn voor het maken van een eigen plek, op je eigen bodem staan.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het scheppen van een eigen plek.

Subdoelen Bewust worden van de verschillende grondsoorten.
Keuzes kunnen maken.
Kunnen aarden: met beide benen op de grond staan.
Ontwikkelen van zelfvertrouwen.
Plezier hebben in het mooi maken van je werkstuk.

Materialen Oude kranten
Eerder gemaakte schilden
Kleurkrijtjes
Lijmstiften
Foto's van verschillende ondergronden (7 tot en met 12) ★

Duur 19 Minuten

Uitleg Deel oude kranten uit die de kinderen op de vloer moeten leggen, om te voorkomen dat er lijm op de vloer komt. Deel hierna de schilden uit die de kinderen in de vorige les gemaakt hebben. De kinderen mogen nu de getekende, gekleurde en uitgeknipte voeten *op de achterkant* van hun schild plakken. Daarna mogen ze de grond waarop de voeten staan, gaan tekenen en inkleuren. Laat hierbij als voorbeeld de foto's van ondergronden zien.

Aandachtspunten Let erop dat de kranten zodanig zijn uitgespreid dat er inderdaad geen lijm op de vloer kan komen. Zorg ervoor dat de materialen zoals de kranten en de schilden klaar liggen, zodat het uitdelen hiervan niet te veel tijd kost. Geef vijf minuten voor het einde aan dat het bijna tijd is en laat na afloop de kinderen hun schilden op een stapel aan de kant leggen en hun kleurkrijtjes en lijm weer opbergen. Mochten de kinderen meer tijd nodig hebben, dan is het mogelijk om het in de klas af te maken.
Maak eventueel foto's van de werkstukken van de kinderen.

Impressie uit de praktijk

Een enkel kind moet toch nog gewaarschuwd worden dat er geen lijm op de grond mag komen. De meeste kinderen zijn geconcentreerd bezig met het tekenen en in-

kleuren van de grond. Een paar meisjes hebben bloemetjes getekend. Een jongetje kleurt de hele grond geel: zand. Een andere jongetje heeft de ondergrond rood gekleurd en verklaart dat dit vuur is. De leerkracht gaat hier echter niet op in.

.....

7 Een eigen plek maken

Aansluiting thema Zoals de slak en de schildpad in het verhaal hun eigen huisje bij zich hebben, wordt in deze oefening met een koord een eigen plek gesymboliseerd en wordt geoefend met het stellen van grenzen.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het zichtbaar maken van een eigen plek.

Subdoelen Plezier hebben.
Je eigen grenzen verkennen.

Materialen Gekleurde koorden ★

Duur 7 Minuten

Uitleg Deel de koorden uit en laat de kinderen zich even uitleven met bijvoorbeeld touwtjespringen of iets anders wat zij bedenken. Laat hen als ze uitgedold zijn, het koord als een huisje of als een afgrenzing van de eigen plek om zich heen leggen. De kinderen springen vervolgens in en uit hun huisje, met één been, met twee benen. Laat hen zich voorstellen dat hun cirkel nu een stukje grond is. Ze springen van hun eigen grond naar het stukje grond van de ander.

Aandachtspunten Let erop dat kinderen tijdens het springen niet met elkaar in botsing komen.

Impressie uit de praktijk

Veel kinderen zijn in het begin van deze activiteit wat opgewonden en een beetje ru moerig geworden. Maar daarna maken ze serieus werk van hun eigen huisje.

.....

Keuze **De boom wordt dikker en dikker**

Aansluiting thema Het symbool boom wordt op een speelse manier uitgewerkt.

Hoofddoel Kinderen oefenen spelenderwijs fysiek contact te maken.

Subdoelen Een voorstelling van een boom kunnen maken.
Het vergroten en verkleinen van een cirkel ervaren.

Materialen Foto van jaarringen van een boom (6) ★

Duur 9 Minuten

Uitleg Laat de foto van de jaarringen van een boom zien. De kinderen gaan vervolgens allemaal in een rij staan en houden elkaars hand vast. Ga zelf aan het begin van de rij staan. Nu moet het kind aan het andere eind in steeds kleiner wordende spiralen om jou heen lopen en daarbij de andere kinderen met zich meenemen. De kinderen worden daarbij steeds dichter tegen elkaar aangedrukt, totdat het laatste kind zich bij de boom heeft aangesloten. Zelf sta je dan in het midden van de boom. Zorg dat de kinderen in de binnencirkel niet in de knel komen. Zing tijdens dit spel: 'De boom die wordt maar dikker en dikker.' Daarna gaat het in omgekeerde richting en lopen de kinderen achteruit in spiralen terug totdat ze allemaal weer op een rij staan. Hierbij wordt gezongen: 'De boom die wordt maar dunner en dunner.'

Aandachtspunten Om te voorkomen dat kleine kinderen in de verdrukking komen, wat beangstigend voor hen kan zijn, stel je de langste kinderen direct naast je op, zodat deze in het midden van de boom terechtkomen. De kleinste kinderen komen dan aan de buitenkant.

Impressie uit de praktijk

De eerste keer gaat het niet zo goed. Enkele kinderen hebben het niet goed begrepen en sommige kinderen laten halverwege los. De tweede keer gaat het erg goed.

.....

8 **Slotlied**

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
Kinderen kennen het refrein.

Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

Materialen CD (2: Mijn naam) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten allemaal weer in een grote kring. Zing het nieuw geleerde couplet en laat de kinderen meezingen en op het refrein meewiezen.

Mijn naam is helemaal van mij
Als ik hem schrijf dan word ik blij (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)

Aandachtspunten Je kunt er ook voor kiezen het lied op de CD af te spelen.

.....

3

Identiteit

Opbouw van de les

Deze les is een vervolg op les 2: er wordt verder gewerkt aan het bewust maken van de kinderen wie zij zijn, hun eigenheid en identiteit. Er worden voorzichtige stapjes naar buiten gemaakt om verschillen tussen de ander en zichzelf te kunnen zien. In het verhaal ontmoeten Sang Baga en Halazoen andere dieren. De onderlinge verschillen worden duidelijker.

Na het verhaal en het startlied, met in het nieuwe couplet het thema van deze les, richten de kinderen zich eerst op de grondsoort waarop andere kinderen hun voeten hebben neergezet. Zij merken in het lopen over andere ondergronden het verschil met hun eigen ondergrond.

Daarna leren zij met behulp van de koorden zich bewust te worden, wie zij in de veilige beschutting van hun huisje willen toelaten en hoe het geaccepteerd wordt als ze 'nee' zeggen.

Met de oefening waarin de kinderen als verschillende dieren bewegen, wordt een verbinding gelegd naar het verhaal, waarin de schildpad andere dieren leert kennen. Contacten maken en tijdelijk meegaan met anderen worden gesymboliseerd in het treintje, maar dit brengt je toch weer veilig in je eigen huisje terug.

Het benadrukken van jezelf en wie en hoe je bent vindt plaats in het maken van een levensgrote tekening van jezelf. Maar hierbij heb je ook contact met en hulp van anderen nodig. Dit versterkt de bewustwording dat je eigenheid en identiteit alleen gestalte krijgen in relatie tot anderen.

De les wordt afgesloten met het lied.

DOEL

Kinderen hebben een positiever zelfbeeld

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- Schilden
- Koorden ★
- Grote vellen papier (ongeveer 150 x 70 cm)
- Potloden
- Kleurkrijtjes
- CD ★
- CD-speler
- Tekeningen 3.1 tot en met 3.3 ★

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Lopen over elkaars ondergronden (7 minuten)
- 4 Mag ik in jouw huisje komen? (9 minuten)
- 5 Bewegen als dieren (7 minuten)
- 6 Een levensgrote tekening van jezelf maken (33 minuten)
Keuze: Treintje (6 minuten)
- 7 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema Sang Baga ontmoet in het verhaal allerlei andere dieren en ontdekt dat er nog veel meer verschillen zijn tussen hemzelf en de anderen.

Hoofddoel Kinderen kennen verschillende andere dieren.

Subdoel Kinderen oefenen in het luisteren naar een verhaal.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 3.1 tot en met 3.4 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het volgende verhaal voor en laat daarbij de tekeningen zien. In het verhaal staat het nummer van de tekening. Het is belangrijk om hierbij de schildpad handpop te laten zien.

(3.1) Sang Baga wordt de volgende dag wakker, omdat hij iemand zachtjes zijn naam hoort roepen. Hij kijkt uit zijn schild. Het is Halazoen die hem roept. 'Ben je wakker? Ik heb nog meer dieren gevonden. Kom je mee?', vraagt Halazoen.

(3.2) Ze zitten al te wachten in het bos. Allemaal dieren die Sang Baga niet kent. Ze zien er allemaal anders uit. 'Iaa... ik ben de ezel', zegt een dier met vier poten. Een ander dier staat te springen op twee poten, dat is de kangoeroe. Op de grond lopen kippen en een haan. De haan heeft een grote staart. Het sterkste dier heeft allemaal haren om zijn hoofd. Dat is de leeuw. Sang Baga wordt een beetje bang. Ze lijken allemaal sterker en sneller dan hij.

(3.3) 'Daar wonen wij', zegt de leeuw, en hij wijst naar een paar huizen in het bos. 'Waar wonen jullie?' Sang Baga wijst op zijn schild. 'Kun je daarin wonen?', vraagt de leeuw jaloers. 'Ja,' zegt Sang Baga trots, 'die blijft altijd bij mij.'

Aandachtspunten Van één of meer tekeningen kunnen kopieën gemaakt worden, die aan de kinderen uitgedeeld kunnen worden om in te kleuren. Dit inkleuren kan in de klas gebeuren.

.....

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
Kinderen kennen het refrein.

Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het begin van de les is.

Materialen CD (3: Ik) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten weer in een kring op de grond. Vertel dat er een nieuw lied gezongen wordt. Zing het nieuwe couplet voor en daarna het hele lied samen met de kinderen. Je kunt er ook voor kiezen het lied op de CD af te spelen.

*Al ben ik groot, al ben ik klein
Zoals ik ben mag ik er zijn (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Vertel als inleiding dat sommige kinderen groot zijn en andere klein. Geef dit met de hand aan. Maak bij het zingen van het couplet de volgende bewegingen: hand naar boven (*Al ben ik groot*), hand naar beneden (*al ben ik klein*). Tijdens het refrein met het bovenlichaam weer wiegen in rustige bewegingen naar voren, naar achteren, naar links en naar rechts.

.....

3 Lopen over elkaars ondergronden

Aansluiting thema Er wordt een verbinding gelegd met de vorige les, waarin de kinderen hun grond hebben getekend. Door hier met alle kinderen naar te kijken en op deze grond door te lopen naar de volgende tekening voelt het kind zich gezien en gewaardeerd. De individueel gemaakte werkstukken worden op deze manier met elkaar verbonden.

Hoofddoel Kinderen voelen zich gewaardeerd door anderen.
Kinderen ervaren verschillen met anderen.

Subdoelen Laten zien wat je gemaakt hebt.
Bewegingservaring opdoen.

Materialen De schilden met voeten en ondergrond, die in de vorige les gemaakt zijn.

Duur 7 Minuten

Uitleg Vertel dat we alle schilden die de kinderen vorige week gemaakt hebben, met z'n allen goed gaan bekijken. De kinderen pakken allemaal hun schild en leggen die in een grote kring op de grond, zodat er veel ruimte is tussen de schilden. Vervolgens komen ze allemaal om je heen staan. Ga naar het eerste schild en vraag wie het heeft gemaakt en wat voor grond het is. Dan lopen we met alle kinderen over deze denkbeeldige ondergrond naar het volgende schild. Het betreffende kind noemt ook hier de ondergrond die het getekend heeft en we lopen er met z'n allen overheen. En zo verder, totdat we alle schilden hebben bekeken en over alle genoemde ondergronden hebben gelopen. Laat de kinderen na afloop hun schilden op een stapel aan de kant leggen.

Aandachtspunten Geen

Impressie uit de praktijk

De leerkracht vraagt aan het kind: 'Wat voor grond heb jij gemaakt?' Het kind antwoordt: 'Gras.' De leerkracht zegt: 'Voelen jullie wel, we lopen over gras' en zij stapt samen met de kinderen over het gras naar de volgende. 'En wat heb jij gemaakt?' vraagt zij. 'Stenen,' zegt het jongetje en ze stappen over stenen naar de volgende. Dan volgen nog bloemen, hartjes, enzovoort.

.....

4 Mag ik in jouw huisje komen?

Aansluiting thema Vanuit een gevoel van veiligheid en bewustzijn van je eigenheid, oefen je met het stellen van grenzen en het al dan niet toelaten van anderen binnen je eigen, veilige omgeving.

Hoofddoel Kinderen oefenen met het toelaten van een ander.
Kinderen oefenen in het aangeven van hun eigen grenzen.

Subdoelen Bewust worden van de eigen fysieke ruimte.
Keuzes kunnen maken.

Materialen Koorden ★

Duur 9 Minuten

Uitleg Deel de koorden uit en leg uit dat de kinderen het koord weer als een

cirkel om zich heen moeten leggen. Laat hierna zien dat je je huisje open of dicht kunt doen. Doe dit voor. Cirkel helemaal gesloten betekent: huisje dicht, je mag niet binnenkomen. Cirkel een stukje open betekent: je mag bij mij binnenkomen.

Nu vraag je een kind rond te lopen en te vragen of het ergens naar binnen mag. Het vraagt daarbij: 'Mag ik in jouw huisje?' Als het aangesproken kind het niet wil, zegt het: 'Nee, ik wil alleen zijn'. Als het kind het wel wil, zegt het: 'Ja' en doet zijn huisje open. Het kind komt naar binnen en beiden blijven even naast elkaar in het huisje zitten. Dan is het kind dat gastvrij was aan de beurt om aan een ander kind te vragen of het naar binnen mag. Laat zo een aantal kinderen aan de beurt komen.

Aandachtspunten Laat zo veel mogelijk zien wat er moet gebeuren. Gebruik het liefst eenvoudige woorden die de kinderen kunnen begrijpen. Niet alle kinderen hoeven aan de beurt te komen, anders duurt de activiteit te lang. Het kan voor een kind confronterend zijn als het door niemand wordt toegelaten en zich daardoor uitgesloten voelen. Om dit te voorkomen kun je als leerkracht meedoen en dit kind tenslotte in jouw huisje toelaten.

Impressie uit de praktijk

Een jongetje mag rondlopen om te zien of hij ergens naar binnen mag. Hij vraagt een ander jongetje of hij binnen mag komen, maar die zegt: 'Nee.' Het volgende kind zegt ook nee. Tenslotte mag hij bij een meisje naar binnen.

.....

5 Bewegen als dieren

Aansluiting thema Door te lopen op de manier van verschillende dieren uit het verhaal kunnen kinderen zich bewust worden van de onderlinge verschillen.

Hoofddoel Kinderen oefenen het lopen van verschillende dieren.

Subdoelen Vergroten van bewegingsexpressie.
Vergroten van de senso-motoriek.
Plezier beleven.

Materialen Schildpad handpop ★
CD (9-14: De dieren lopen) ★
CD-speler
Tekening 3.2

Duur 7 Minuten

Uitleg De kinderen staan in een kring. Zet de cd op. De muziek geeft het lopen van dieren aan: de kangoeroe (nr. 9), de kippen (nr. 10), de leeuw (nr. 11), de slak (nr. 12) en de schildpad (nr. 13). Laat een afbeelding van de dieren zien en gebruik de schildpad handpop. Beweeg zelf op de maat van de muziek en doe de loop van de verschillende dieren voor. De kinderen doen dit na. Tot slot lopen alle dieren gezamenlijk (nr. 14), waarbij elk kind de loop van zijn eigen dier mag kiezen.

Aandachtspunten Luister vooraf zelf eerst goed naar de cd en probeer de dieren in hun lopen na te doen.

Impressie uit de praktijk

De kinderen herkennen de dieren goed en doen enthousiast met de leerkracht mee.

Vooraf de kippen vinden zij prachtig. Ze fladderen uitgebreid met hun vleugels.

.....

6 Een levensgrote tekening van jezelf maken

Aansluiting thema Het gevoel van eigenheid en identiteit wordt versterkt door jezelf levensgroot uit te beelden en je in kleding en uiterlijk te identificeren met jezelf. Bij het uitbeelden heb je de hulp van anderen nodig. Dit versterkt de bewustwording dat je eigenheid en identiteit alleen gestalte krijgen in relatie met anderen.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het goed kijken naar zichzelf.
Kinderen kunnen zich identificeren met een idool.

Subdoelen Zelfbeleving ervaren.
Jezelf laten zien.

Materialen Grote vellen tekenpapier
Potloden
Kleurkrijtjes (oliekrijtjes)
Schilderstape
cd (8: Oefening- en tekenmuziek) ★
cd-speler

Duur 33 Minuten

Uitleg De kinderen moeten elkaar in tweetallen, om de beurt, liggend op papier omtrekken. Doe dit voor: hang een groot vel papier met plakband aan de muur en vraag een kind er met de rug tegenaan te gaan staan. Teken met een potlood de omtrek van het kind op het papier. Vervolgens mogen de kinderen in tweetallen aan de slag.

Als ieder kind getekend is, vraag je opnieuw de aandacht. Vertel dat ze hun eigen tekening verder mogen intekenen: haren, ogen, neus, mond, oren, trui of blouse, broek, sokken enzovoort. Doe dit op een eenvoudige wijze voor aan de hand van de voorbeeldtekening aan de muur. Hierna mogen ze zichzelf gaan inkleuren.

Aandachtspunten Zorg ervoor dat de tweetallen uit jongens óf meisjes bestaan. Als een kind het moeilijk vindt om zich liggend op de rug te laten tekenen, kun je ervoor kiezen dat liggend op de zij te laten doen. Als het echt niet wil, forceer dan niet, maar laat het bijvoorbeeld zichzelf tekenen. Vooral bij wat onrustige kinderen kan het helpen tijdens het tekenen rustige muziek te draaien. Doe de activiteit zoveel mogelijk voor en gebruik zo min mogelijk een verbale uitleg.

Deze activiteit vraagt vaak meer tijd dan is voorgeschreven. De tekening kan dan op een ander moment worden afgemaakt.

Waarschuw ongeveer vijf minuten voor het einde dat het bijna tijd is. Laat de kinderen na afloop de tekeningen op een stapel leggen en de potloden en kleurkrijtjes opruimen.

Impressie uit de praktijk

Een jongetje heeft verdriet omdat zijn vriendje al een ander heeft gevonden. Hij wil niet samen met een andere jongen en gaat aan de kant staan. De leerkracht tekent vervolgens het jongetje dat nu alleen is.

Een meisje dat net nieuw is, durft zich niet te laten omtrekken. De leerkracht vraagt of ze haar wil omtrekken. Dat durft ze wel en daarna wil ze toch dat de leerkracht haar tekent. Maar ze gaat wel op haar zij liggen.

Het jongetje dat verdriet had, is inmiddels toch door de leerkracht getekend, maar doet verder niet veel. Een andere jongen komt naar hem toe, slaat een arm om hem heen en vraagt wat er is. Dan gaat hij aan de slag en tekent het jongetje op de rug gezien met een bal voor zijn voet.

Opvallend is dat bijna alle jongens zich in sportkleding tekenen, waarbij Ajax favoriet is. De meisjes tekenen zichzelf voornamelijk in mooie jurken, sommigen met een hoofddoekje, anderen met mooi lang haar. De kinderen leven erg mee als de leerkracht zichzelf heeft getekend en de figuur verder gaat invullen. 'Teken een mond,' roept een meisje. Andere kinderen roepen: 'Ogen.' 'Welke kleur?' vraagt de leerkracht. De kinderen roepen de kleuren van hun eigen ogen.

Tijdens het tekenen zijn de kinderen heel ingespannen bezig. Sommigen kijken heel goed naar de kleren die zij aanhebben en tekenen die nauwkeurig na. Ze proberen ook de goede kleuren te gebruiken.

Keuze **Treintje**

Aansluiting thema Ook in dit spel leren kinderen tijdelijk hun huisje los te laten en mee te gaan met de anderen. Het treintje symboliseert het vertrekken, maar ook weer terugkeren naar je vertrouwde plek.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het tijdelijk loslaten van hun vertrouwde plek.

Subdoelen Ruimtelijke oriëntatie opdoen.
Eigen plek en naam bevestigen.
Gezamenlijkheid ervaren.
Spelplezier beleven.

Materialen Koorden ★
Krijt

Duur 6 Minuten

Uitleg Alle kinderen zoeken een plekje in de zaal en leggen het koord in een cirkel om zich heen. Vraag de kinderen hun naam in de cirkel te schrijven. Leg vervolgens uit dat jij een treintje bent. Het is leuk om de geluiden van een trein na te doen: 'tsjoeke, tsjoeke, tsjoeke... túúút, túúút.' Je stopt bij elke cirkel (het station) en noemt de naam van het kind. Het mag vervolgens aanhaken en achter je aan gaan en meedoen met geluiden maken. Ga net zo lang door totdat alle kinderen die dit willen, achter je aanhangen. Stop dan en zeg dat het eerste kind achter je de trein moet leiden naar zijn eigen cirkel. Daar aangekomen stapt het kind uit en gaat het daaropvolgende kind op weg naar zijn eigen plaats. Het gaat door totdat alle kinderen weer in hun cirkel staan.

Aandachtspunten Zorg dat de trein tussen de cirkels door gaat, anders gaan de huisjes kapot.

Impressie uit de praktijk

De leerkracht zegt: 'Ik ben een trein en doet een locomotief na met puffende geluiden. 'Ha,' zegt ze, 'daar is het station van Marina.' Marina mag opstaan, haar vastpakken en achter haar aan lopen. Het volgende station is Hassan. Ook hij mag opstaan en achter aanhaken. De trein gaat steeds harder en steeds meer kinderen haken aan.

Het voorste kind leidt de trein naar zijn eigen cirkel en haakt af als ze daar aankomt. Ze zwaait naar de anderen en roept 'dag'.

7 Slotlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
 Kinderen kennen het refrein.
 Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
 Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

Materialen CD (3: Ik) ★
 CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten allemaal weer in een kring op de vloer. Ze zingen het nieuwe couplet en het refrein, al dan niet met begeleiding van de CD:

*Al ben ik groot, al ben ik klein
 Zoals ik ben mag ik er zijn (2x)
 Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Je kunt er ook voor kiezen om aan het einde alle tot nu toe geleerde coupletten te zingen. De kinderen herinneren zich dan weer de voorgaande lessen. In dat geval is er meer tijd nodig voor het slotlied.

.....

4

Contact

Opbouw van de les

In deze les oefenen kinderen in het contact maken met elkaar. Contact maken met de ander wordt gemakkelijker als je je veilig voelt en je bewust bent van je eigenheid en identiteit. In het verhaal gaan Sang Baga en Halazoen spelletjes doen met de nieuwe dieren. Enkele spelletjes zijn vergelijkbaar met de oefeningen in deze les.

De opbouw van de les is zodanig, dat de intensiteit van de contacten geleidelijk aan toeneemt. We beginnen met het verhaal en daarna het lied met het nieuwe couplet, waarin het thema van de les tot uitdrukking komt. In het spelletje 'goedemorgen, goedemiddag, goedenavond' beginnen de kinderen op een speelse manier contact te maken. In de activiteit van het kacheltje oefenen zij elkaars warmte voelen, daarna elkaars handen aanraken en elkaars nabijheid ervaren.

Bij het spiegelen letten de kinderen op elkaars bewegingen en doen ze deze na.

Het marionettenspel, waarbij denkbeeldige touwtjes aan het lichaam van de ander worden vastgemaakt, vraagt om nog meer contact met elkaar en concentratie op de beweging.

In enkele tekenoefeningen wordt de manier van contact maken en ieders verschillende keuzes zichtbaar. Bij het tekenen op elkaars rug wordt de intensiteit en concentratie van het onderlinge contact verder versterkt.

In het vliegtuigspel kunnen de kinderen op een speelse wijze oefenen in het leiden en volgen van elkaar.

De les wordt zoals gebruikelijk afgesloten met het lied.

DOEL

Kinderen kunnen met anderen contacten leggen.

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- Tekening van een marionet ★
- Tekenblaadjes
- Kleurkrijtje
- Langwerpige vellen papier (ongeveer 120 x 60 cm), met in het midden een vouw
- CD ★
- CD-speler
- Tekeningen 4.1 tot en met 4.4 ★

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Goedemorgen, goedemiddag, goedenavond (5 minuten)
- 4 Kacheltje (5 minuten)
- 5 Spiegelen (9 minuten)
- 6 Marionettenspel (9 minuten)
- 7 Naar elkaar toe tekenen (10 minuten)
- 8 Op de rug tekenen (7 minuten)
- 9 Vliegtuigje (11 minuten)
- 10 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema In het verhaal gaan Sang Baga en Halazoen contacten aan met de andere dieren door samen spelletjes te doen.

Hoofddoel Kinderen leren hoe de dieren contact maken en samen spelletjes doen.

Subdoel Kinderen oefenen in het luisteren naar een verhaal.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 4.1 tot en met 4.4 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het volgende verhaal voor. Laat daarbij de tekeningen zien. In het verhaal staat het nummer van de tekening. Gebruik hierbij ook de schildpad handpop.

‘Gaan we spelletjes doen?’ vraagt de leeuw. De andere dieren willen wel. Sang Baga en Halazoen mogen meedoen. (4.1) De dieren kennen allemaal spelletjes die zij nog nooit gedaan hebben. Ze rennen in een kring en zeggen ‘hallo’ tegen elkaar, ze tikken elkaar, en doen elkaar na. Ze hebben veel plezier. ‘We gaan naar het donkere bos,’ roept de ezel. (4.2) Ze rennen allemaal weg. Sang Baga en Halazoen kunnen niet zo snel. (4.3) De ezel komt terug. ‘Kom maar op mijn rug,’ zegt hij tegen Sang Baga. Halazoen mag met de kangoeroe mee. Hij mag in zijn buidel. (4.4) In het donkere bos weet Sang Baga de weg niet goed. Hij is een beetje bang. Maar de leeuw zegt hem hoe hij moet lopen.

Aandachtspunten Van één of meer tekeningen kunnen kopieën gemaakt worden, die aan de kinderen uitgedeeld worden om in te kleuren. Dit inkleuren kan in de klas gebeuren.

.....

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
Kinderen kennen het refrein.
Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het begin van de les is.

Materialen CD (4: Spelen) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in een kring op de vloer. Zing het nieuwe couplet eerst een keer voor en daarna samen met de kinderen, inclusief het refrein en de daarbij behorende bewegingen. Tijdens het couplet kijken de kinderen elkaar aan.

*Ik zie jou, jij kijkt mij aan
We kunnen samen spelen gaan (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Er kan ook voor gekozen worden het lied op de CD af te spelen.

.....

3 Goedemorgen, goedemiddag, goedenavond

Aansluiting thema In deze activiteit leggen de kinderen op een speelse manier contact met elkaar.

Hoofddoel Kinderen oefenen op een speelse manier contact maken met de ander.

Subdoelen Concentratie bevorderen.
Reactievermogen bevorderen.
Behendigheid bevorderen.

Materialen Geen

Duur 5 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in een kring. Wijs twee kinderen aan die tegenover elkaar in de kring zitten. Deze lopen buiten de kring om naar elkaar toe (een halve kring voor zij elkaar ontmoeten). Als zij elkaar tegenkomen geven zij elkaar een hand, zeggen: 'goedemorgen, goedemiddag, goedenavond' en rennen daarna in dezelfde richting waarin zij al liepen, door totdat zij hun plaats weer hebben bereikt. Het kind dat het eerst zit, heeft gewonnen.
Laat alle kinderen aan de beurt komen.

Aandachtspunten Geef duidelijk aan in welke richting de kinderen moeten lopen: ze ontmoeten elkaar halverwege en vervolgen daarna rennend hun weg zodat zij om de hele kring heen gelopen hebben.

Impressie uit de praktijk

De kinderen vinden dit een prachtig spel. Sommigen hebben moeite met het uitspreken van de begroeting. Enkelen rennen na de begroeting hard de verkeerde kant op, maar ze worden daar door de andere kinderen op gewezen. Ze lijken er geleidelijk aan een wedstrijd van te maken wie het eerst weer op zijn plaats zit.

.....

4 Kacheltje

Aansluiting thema Contact maken wordt op verschillende manieren geoefend en ervaren. De warmte van de handen symboliseert de warmte van het contact.

Hoofddoel Kinderen oefenen op verschillende manieren contact met elkaar te maken.
Kinderen kunnen de warmte van elkaars handen voelen.

Subdoelen De senso-motoriek bevorderen.
Samenwerken.
Vertrouwen in de ander bevorderen.
De ruimtelijke oriëntatie bevorderen.

Materialen Geen

Duur 5 Minuten

Uitleg De kinderen staan in tweetallen. Doe de volgende oefening voor: met de gezichten naar elkaar toe staan en beide handen stevig tegen elkaar wrijven tot ze warm worden. Dan de handen op enige afstand van elkaar houden en de warmte voelen. Handen weer terug, weer wrijven, dan handen plat tegen elkaar, loslaten, opnieuw handen warm wrijven en elkaar aanraken met gesloten ogen. Vervolgens nog een keer wrijven en daarna draaien beiden zich een hele slag om. Als ze weer met het gezicht naar elkaar toe staan, beide handen tegen elkaar aandrukken. De kinderen doen het in tweetallen na.
Dezelfde oefening, maar nu geheel met de ogen dicht.

Aandachtspunten Geen

Impressie uit de praktijk

Vooral de oefening met de ogen dicht maakt de kinderen enthousiast als ze precies op tijd weer omgedraaid zijn en elkaars handen weten te vinden. Sommige kinderen klappen voor elkaar als het gelukt is. Twee jongetjes willen het voor de groep nog een keer voordoen. Ze doen het erg goed en krijgen applaus.

.....

5 Spiegelen

Aansluiting thema Contact maken vindt plaats door goed naar de ander te kijken en de bewegingen van de ander te volgen.

Hoofddoel Kinderen oefenen goed naar elkaar te kijken.

Subdoelen Leren elkaar te imiteren.
De senso-motoriek bevorderen.
Expressie oefenen.
Fysieke vaardigheden bevorderen.
Oefenen contact te houden met elkaar.
Plezier hebben.

Materialen CD (8: Oefening- en tekenmuziek) ★
CD-speler

Duur 9 Minuten

Uitleg Alle kinderen zoeken een partner die ongeveer even lang is. Het mogen jongens en meisjes zijn. Een van de twee maakt bewegingen, die de ander in spiegelbeeld nadoet. Het mag ook mimiek zijn of beide. Na enige tijd wordt er van rol gewisseld.
Volgende oefening: armen aan elkaar gelijmd. De tweetallen zijn met de armen aan elkaar 'gelijmd'. Het ene kind maakt allerlei bewegingen, die het andere kind moet meedoen omdat ze aan elkaar vast zitten. Na enige tijd wordt er van rol gewisseld.

Aandachtspunten Laat de kinderen subtiele bewegingen maken, anders is het voor de ander niet meer te volgen. Zet zo nodig wat rustige muziek op de achtergrond op om subtiele bewegingen te bevorderen.

Impressie uit de praktijk

Het voordoen door de leerkracht levert veel hilariteit op. 'Een clownsspiegel', zegt

een kind. De kinderen maken soms de vreemdste bewegingen. Soms gaat het verkeerd als een kind zijn linkerarm uitsteekt en het spiegelbeeld ook zijn linkerarm.

De kinderen zijn creatief in hun bewegingen.

Met de armen tegen elkaar gaan twee kinderen moeizaam door de knieën en staan weer op. Een tweetal loopt met de armen tegen elkaar een rondje door de ruimte.

Sommige kinderen begrijpen de verbale uitleg niet helemaal, maar als de leerkracht het voordoet met een kind, hebben ze het door. Een jongen merkt op: 'Oh, jij moet twee maken.'

De meeste kinderen proberen het serieus te doen, maar enkele jongens pakken elkaar vast en maken er een soort karate van.

6 Marionettenspel

Aansluiting thema De ander laten doen wat jij wilt, versterkt het gevoel van zelfvertrouwen. Contact met de ander vindt plaats door denkbeeldige touwtjes.

Hoofdoel Kinderen oefenen in leiding nemen en volgen .

Subdoelen Samenwerken.
Lichaamservaring opdoen.
De senso-motoriek bevorderen.

Materialen Tekening van een marionet ★
Als de school deze heeft: een echte marionet

Duur 9 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in tweetallen. Laat een marionet zien of, als je deze niet hebt, de tekening ervan en demonstreer hoe je hem kunt laten bewegen. Nu gaan de kinderen zelf marionet spelen. Eén kind is de poppenspeler en de ander de marionet. De poppenspeler bevestigt draadjes aan bepaalde plekken van het lichaam van de marionet, door middel van een lichte druk op de plek, zodat de marionet weet dat daar een draadje zit. Laat de marionet op de grond zitten, zodat de poppenspeler kan proberen door aan de juiste draadjes te trekken, de marionet te laten bewegen, tot staan te brengen en te laten lopen. Doe dit zelf voor als marionet en laat één van de kinderen de poppenspeler zijn.

Laat na enige tijd de rollen wisselen.

Keuzemogelijkheid: wijs twee kinderen aan die het marionettenspel

mogen spelen. De andere kinderen kijken toe en geven zo nodig aanwijzingen. Hierna mag een volgend stel, enzovoort.

Aandachtspunten De marionet hoeft niet per se te gaan staan. De poppenspeler kan ook alleen zijn voeten, benen, armen, hoofd en dergelijke laten bewegen.

Impressie uit de praktijk

Bij het voordoen lukt het de poppenspeler niet om de marionet uit de zittende houding omhoog te krijgen. 'Touwtje aan haar hoofd,' roept een jongen. Een andere jongen roept: 'Touwtje aan haar rug.' De poppenspeler volgt de aanwijzingen op en nu gaat de marionet langzaam omhoog. Ze staat met haar hoofd en armen slap naar beneden. De poppenspeler trekt met zijn draadjes hoofd en armen omhoog. De kinderen doen het vervolgens heel serieus. Een jongen laat een meisje de handen tegen elkaar leggen, alsof ze bidt en laat haar vervolgens buigen. Een ander jongetje wordt helemaal uitgestrekt op de vloer neergelegd. Twee jongetjes, die het prachtig doen, mogen het in de kring nog eens voordoen. De kinderen applaudisseren ervoor.

.....

7 Naar elkaar toe tekenen

Aansluiting thema Contact maken vindt plaats door goed te kijken naar wat de ander doet, de bewegingen van de ander te volgen en met de krijtjes contact met elkaar te maken. Deze activiteit sluit aan bij activiteit 5: spiegelen.

Hoofddoel Kinderen oefenen in leiding nemen en volgen.

Subdoelen Leren de bewegingen van de ander te imiteren.
Leren contact te maken.
Bevorderen van de communicatie.

Materialen Langwerpige vellen papier met een vouw in het midden
Kleurkrijtjes
Tekenschaafjes

Duur 10 Minuten

Uitleg Kinderen zitten in tweetallen op de grond. Deel aan elk tweetal een langwerpig vel papier uit en kleurkrijtjes. De kinderen moeten ieder aan een uiteinde van het papier gaan zitten. Eén kind tekent met het krijtje bijvoorbeeld een golvende lijn naar het midden van het papier

toe. Het andere kind doet dit in spiegelbeeld precies na. Als de krijtjes elkaar bij de vouw ontmoeten, tikken zij even tegen elkaar. Doe deze oefening voor. De kinderen mogen hierna zelf bedenken welke lijnen zij gaan tekenen: stippellijntjes, streepjes, zigzag, rondjes, kronkels enzovoort. Na enige tijd wordt er gewisseld en mag het andere kind de leiding overnemen.

Na afloop ruimen de kinderen de krijtjes weer op en leggen de tekeningen op een stapeltje aan de kant.

Aandachtspunten Geen

Impressie uit de praktijk

Het naar elkaar toe tekenen lukt niet altijd even goed. Maar sommige kinderen hebben het goed door en zijn geconcentreerd bezig. Enkele vergeten met de krijtjes in het midden tegen elkaar aan te tikken.

.....

8 Op de rug tekenen

Aansluiting thema Het is spannend en leuk om op deze manier contact te maken.

Hoofddoel Kinderen oefenen fysiek contact te maken met elkaar.

Subdoelen Leren vertrouwd te raken met aanrakingen.
De senso-motoriek bevorderen.
De concentratie bevorderen.
Zichtbaar maken wat je voelt.

Materialen Tekenblaadjes
Potloden

Duur 7 Minuten

Uitleg De kinderen zitten weer in tweetallen op de grond. Elk tweetal krijgt twee tekenblaadjes en een potlood. De kinderen zitten achter elkaar. Het achterste kind tekent met de vinger een eenvoudig figuurtje op de rug van het kind voor hem. Dit kind tekent op papier het figuurtje na dat het voelt.

Doe dit eerst voor met een kind. Na enige tijd wordt er gewisseld en mag het andere kind op de rug tekenen.

- Aandachtspunten** Vanwege de intimiteit van lichamelijke aanraking kan het gewenst zijn tweetallen van of jongens of meisjes te vormen. Als een kind bang lijkt voor lichamen contact, probeer het hiermee dan te helpen door het kind te vragen op jouw rug te tekenen.
- Sommige kinderen weten niet goed wat zij op de rug moeten tekenen. Het kan in dat geval handig zijn een groot vel papier op te hangen met allerlei eenvoudige figuurtjes, waaruit ze kunnen kiezen.
- Laat na afloop de kinderen potlood en papier aan de kant leggen.

Impressie uit de praktijk

Bij deze oefening is de ander heel dichtbij, maar de kinderen schrikken niet van de aanraking. Sommige kinderen begrijpen niet goed wat de tekenaar bedoelt en vragen het nogmaals te doen. Er worden veel zonnetjes getekend.

9 Vliegtuigje

- Aansluiting thema** Bij deze activiteit komt het aan op goede samenwerking en contact met de ander.

Hoofddoel Kinderen oefenen in samenwerking en contact houden met elkaar.

Subdoelen De (senso-)motoriek bevorderen.
Oefenen met het innemen van ruimte.
Leren met elkaar rekening te houden.
Bevorderen van het vertrouwen in de ander.

Materialen Geen

Duur 11 Minuten

Uitleg De tweetallen worden gesplitst. De ene helft gaat aan de ene kant van de zaal staan, de andere helft aan de andere kant. De ene helft is vliegtuigje en de andere helft is luchthaven. Elk vliegtuigje is gekoppeld aan zijn eigen luchthaven. Het kind dat de luchthaven speelt, moet met handgebaren het vliegtuigje naar zich toe laten komen, zonder dat het in botsing komt met een ander vliegtuigje. Doe dit als 'luchthaven' voor en laat een vliegtuigje naar je toe komen. De handgebaren kunnen bestaan uit links of rechts, langzaam of sneller, omhoog of omlaag, en dergelijke. Als het vliegtuigje bij de luchthaven is aangeland, moet deze door een handgebaar aangeven dat het vliegtuigje moet 'landen'. Dat wil zeg-

gen dat het vliegtuigje ‘door de knieën’ moet gaan. Hierna worden de rollen gewisseld.

- Aandachtspunten** Het gaat er hierbij om dat de aanwijzingen van de luchthaven zo precies mogelijk worden opgevolgd. De luchthaven is er verantwoordelijk voor dat er geen botsingen ontstaan. Als de groep te groot is, of de ruimte te klein, kan de groep eventueel gesplitst worden.
- Let op: In deze vorm is de activiteit wellicht minder geschikt voor jongere kinderen vanwege de kans op een wat chaotische situatie en botsingen. Bij deze kinderen kan het spel om beurten worden gedaan of in tweemaal tweetallen. De andere kinderen zitten dan aan de kant.

Impressie uit de praktijk

Omdat de vliegtuigjes dicht bij elkaar staan, wordt gedacht dat er veel zullen botsen. Dit valt erg mee. De meeste luchthavens geven goede aanwijzingen. Een nieuw meisje dat luchthaven speelt, doet het met prima handbewegingen.

.....

10 Slotlied

- Doelen** Kinderen oefenen het zingen van het nieuwe couplet.
 Kinderen kennen het refrein.
 Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
 Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

- Materialen** CD (4: Spelen) ★
 CD-speler

- Duur** 3 Minuten

- Uitleg** De kinderen zitten in een kring op de grond. Zing samen met hen het nieuwe couplet en het refrein met de bewegingen. De kinderen kijken elkaar bij het zingen van het couplet aan.

Ik zie jou, jij kijkt mij aan

We kunnen samen spelen gaan (2x)

Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)

- Aandachtspunten** Zing eventueel nogmaals alle tot nu toe geleerde coupletten. Je kunt er ook voor kiezen het lied op de CD af te spelen.
-

5

Elkaar vertrouwen

Opbouw van de les

Na het opbouwen van een gevoel van veiligheid, zelfvertrouwen en meer vaardigheden in het contact maken met elkaar, is de bedoeling van deze les om het vertrouwen van kinderen in elkaar te versterken. In het verhaal worden de schildpad en de slak vrienden van elkaar. Ze vertellen elkaar over hun vrienden in hun eigen land en raken meer gewend aan elkaars verschillen.

De opbouw van de les is als volgt. Na het verhaal van Sang Baga en het startlied volgen twee activiteiten die een variant zijn van enkele activiteiten uit de voorgaande les. Hiermee worden de kinderen eerst weer even vertrouwd gemaakt met contact maken met elkaar. Daarna volgen enkele activiteiten die beogen geleidelijk aan het vertrouwen in de ander te vergroten.

In het op een na laatste onderdeel wordt het opgebouwde vertrouwen geconcretiseerd in een samenwerkingsactiviteit met klei, waarbij de kinderen in tweetallen een werkstuk maken. De les eindigt met een ontspanningsoefening waarin zij elkaar op een speelse manier kunnen aanraken/masseren. De les wordt afgesloten met het slotlied.

Herhaling van bepaalde activiteiten kan het effect op kinderen vergroten. Daarom komen sommige activiteiten in een variant terug.

DOEL

Kinderen kunnen anderen vertrouwen.

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- Tekenblaadjes
- Potloden
- 1 Brood klei
- Kleiplankjes
- Doeken of plaids
- Enkele obstakels als stoelen, banken, blokken
- Foto's van een pizza in verschillende vormen van opbouw ★
- CD ★
- CD-speler
- Tekeningen 5.1 tot en met 5.3 ★

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Kacheltje (5 minuten)
- 4 Op de rug tekenen (7 minuten)
- 5 Door de vingers naar elkaar kijken (7 minuten)
- 6 Elkaar begeleiden (8 minuten)
- 7 Kleioefening (14 minuten)
- 8 Pizza maken (15 minuten)
- 9 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema In het verhaal worden Sang Baga en Halazoen vrienden van elkaar en beginnen ze elkaar zo te vertrouwen dat ze vertellen over de vriendjes in hun eigen land.

Hoofddoel Kinderen leren aan de hand van het verhaal wat vriendschap en vertrouwen is.

Subdoel Kinderen oefenen in het luisteren naar een verhaal.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 5.1 tot en met 5.3 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het volgende verhaal voor. Laat daarbij de tekeningen zien. In het verhaal staat het betreffende nummer van de tekening. Het is belangrijk hierbij ook de schildpad handpop te laten zien.

Sang Baga en Halazoen zijn moe van het spelen. (5.1) Ze gaan samen onder de boom liggen. Ze vertellen elkaar over het land waar ze vandaan komen en over de vrienden die ze missen. Sang Baga vindt Halazoen aardig. 'Zullen we vrienden zijn?' vraagt Sang Baga. Dat wil Halazoen graag. Sang Baga vindt het niet gek meer dat Halazoen geen poten heeft. Halazoen kan in een boom klimmen. Dat kan Sang Baga niet. (5.2) Halazoen weet een spelletje. Sang Baga moet zijn ogen dicht doen. Halazoen zegt hoe hij moet lopen. Zo lopen ze naar de rivier. Halazoen wil nu wel weten hoe waterplanten smaken. Sang Baga plukt er een paar voor hem. Halazoen geeft Sang Baga wat bladeren. Ze smaken een beetje raar, maar het is niet vies. (5.3) Als het donker wordt, kruipen ze dicht bij elkaar. Sang Baga voelt zich weer een klein beetje gelukkig in het nieuwe land.

Aandachtspunten

Als kinderen al enigszins talig zijn, kun je hen vragen of zij ook nog denken aan hun vrienden in hun eigen land. Eventueel kun je hier kort op in gaan. Je kunt hen er ook aan attent op maken dat ze in de klas hierover in hun eigen taal kunnen vertellen aan de schildpad. Eventueel kun je ze voorstellen om er een tekening over te maken en bij de schildpad neer te leggen.

Van één of meer tekeningen kunnen kopieën gemaakt worden, die aan de kinderen uitgedeeld kunnen worden om in te kleuren. Dit kan in de klas gebeuren.

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
 Kinderen kennen het refrein.
 Kinderen kennen de daarbij behorende bewegingen.
 Kinderen weten dat dit het begin van de les is.

Materialen CD (5: Geef 'n hand) ★
 CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg Kinderen zitten in een kring op de vloer. Begin met het voorzingen van het nieuwe couplet en laat de kinderen hierna dit couplet met het refrein meezingen, waarbij zij met het bovenlichaam mee wiegen naar voren, naar achter, naar links, naar rechts.

Ik geef een hand en jij aan mij

Ik ben niet bang, ik voel me vrij (2x)

Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)

Aandachtspunten Bij het zingen van 'Ik geef een hand en jij aan mij' geven de kinderen elkaar een hand. Je kunt er ook voor kiezen het lied van de cd af te spelen.

.....

3 Kacheltje

Aansluiting thema We beginnen met deze activiteit, die de kinderen nog kennen van de vorige les, maar nu in een kring.

Hoofddoel Kinderen oefenen om op verschillende manieren contact te maken met elkaar.
 Kinderen kunnen de warmte van elkaars handen voelen.

Subdoelen Leren elkaar aan te raken.
 Leren samenwerken.
 Het vertrouwen in de ander bevorderen.
 De ruimtelijke oriëntatie bevorderen.

Materialen Geen

Duur 5 Minuten

Uitleg De kinderen staan in een kring. Vraag of ze de oefening nog kennen van de vorige keer. Doe het voor: handen tegen elkaar warm wrijven, dan handen opzij en plat aandrukken tegen de handen van de buurman/buurvrouw. Loslaten, handen weer warm wrijven en nogmaals aan weerszijden tegen de handen van de buur.

Volgende oefening: hetzelfde, maar met de ogen dicht.

Daarna: dezelfde oefening met de ogen dicht, maar na het loslaten een hele slag draaien en daarna weer tegen de handen van de buur.

Vervolgens: handen warm wrijven en daarna aan weerszijden op de schouders van de buur leggen, een hele slag draaien en weer op de schouders leggen.

Daarna: hetzelfde met de ogen dicht.

Tot slot: handen warm wrijven, aan weerszijden de oorlelletjes van de burens vastpakken, zelf een hele slag draaien en weer de oorlelletjes vastpakken.

Aandachtspunten Geen

Impressie uit de praktijk

De kinderen vinden dit een heel leuke oefening en doen goed mee.

.....

4 Op de rug tekenen

Aansluiting thema Ook in deze activiteit wordt teruggegrepen op een variant van een eerdere activiteit, om nog meer geconcentreerd te zijn op elkaar.

Hoofddoel Kinderen oefenen fysiek contact te maken met elkaar.

Subdoelen De senso-motoriek bevorderen.
De concentratie bevorderen.
Leren vertrouwd te raken met aanrakingen.
Zichtbaar maken wat je voelt.

Materialen Tekenblaadjes
Kleurkrijtjes

Duur 7 Minuten

Uitleg Kinderen zoeken als tweetallen een plekje in de ruimte. Elk tweetal krijgt twee tekenblaadjes en kleurkrijtjes. Vraag de kinderen of ze zich deze oefening van de vorige keer nog kunnen herinneren. Ze zitten weer achter elkaar. De achterste tekent iets op de rug van zijn partner en deze tekent het op papier na. De kinderen mogen nu zelf bedenken wat zij tekenen, waarbij de moeilijkheidsgraad iets toe kan nemen. Na enige tijd worden de rollen omgewisseld.

Aandachtspunten Wat de kinderen tekenen, kunnen eenvoudige figuren zijn, maar zij mogen bijvoorbeeld ook letters tekenen.

Impressie uit de praktijk

Een jongen maakt een moeilijke tekening op de rug van een meisje dat het alsmaar niet begrijpt. Dit komt zo te zien vaker voor. Opmerkelijk is dat de kinderen geen angst hebben elkaar aan te raken of aangeraakt te worden. Ze zitten vaak heel dicht bij elkaar. Veel kinderen tekenen een poppetje. Opvallend is, dat als er bijvoorbeeld haren ontbreken, het kind dit eerst op de rug tekent, voordat de partner ze op papier zet. Bijna alle kinderen gaan hun tekening inkleuren.

6 Door de vingers naar elkaar kijken

Aansluiting thema Om voorzichtig contact met een ander te kunnen maken is het leuk om te oefenen met elkaar aankijken. Een manier is om tussen de vingers van je handen door naar elkaar te kunnen kijken.

Hoofddoel Kinderen oefenen elkaar in de ogen te kijken.

Subdoel Kinderen beleven plezier.

Materialen Geen

Duur 7 Minuten

Uitleg De kinderen zitten twee aan twee tegenover elkaar op ongeveer een halve meter van elkaar en houden beide handen met de vingers tegen elkaar voor de ogen. Dan openen zij een klein beetje hun vingers en kijken elkaar door de gespreide vingers aan. Ze sluiten langzaam hun vingers weer en herhalen de beweging waarbij het hun vrij staat hun

vingers steeds verder open te spreiden, zodat zij de ander steeds beter kunnen zien.

Aandachtspunten De bedoeling van deze activiteit is dat kinderen oefenen zich open te stellen voor de ander. Zij zijn vrij om zich tijdelijk weer wat af te sluiten of zich verder open te stellen.

Impressie uit de praktijk

Sommige kinderen doen het heel goed, andere maken er een spelletje van, zoals twee jongens die er snel genoeg van lijken te hebben. Eén van hen gaat op zijn rug liggen ‘slapen’.

.....

6 Elkaar begeleiden

Aansluiting thema Dit is een oefening in het versterken van het vertrouwen in de ander. Met je ogen dicht ben je heel kwetsbaar en moet je volledig op de ander kunnen vertrouwen.

Hoofddoel Kinderen oefenen vertrouwen te stellen in de ander.

Subdoel Kinderen durven zich kwetsbaar op te stellen.

Materialen Enkele obstakels zoals stoelen, banken, blokken en dergelijke

Duur 8 Minuten

Uitleg De kinderen gaan in tweetallen aan een kant van de zaal staan. Een tweetal begint. Het ene kind houdt de ogen dicht en het andere (de ‘begeleider’) houdt hem of haar vast met één hand op de schouder en met de andere hand een hand. De ‘begeleider’ stuurt het kind door de ruimte en zorgt dat het nergens tegenaan loopt. Het volgende tweetal begint als het eerste klaar is. Zo volgen alle tweetallen.

Daarna worden enkele obstakels in de ruimte gezet. De een leidt de ander over, onder en langs de obstakels. Zo nodig geeft de ‘begeleider’ fysieke aanwijzingen door het kind dat de ogen dicht heeft, naar beneden te drukken, om ergens onder door te gaan, of de voeten op te tillen om ergens op te gaan staan. Hierna volgen alle andere tweetallen.

Aandachtspunten Doe deze oefening eerst zelf voor als begeleider van een kind dat de ogen gesloten heeft.

Impressie uit de praktijk

De leerkracht wijst als eerste twee meisjes aan die het heel goed doen. Alle kinderen houden hun ogen ook echt dicht. Rahid trekt de aandacht door met de duim in zijn mond te lopen en te doen alsof hij slaapwandelt.

De kinderen doen het erg goed. De begeleiders pakken de voeten van het 'blinde' kind en zetten het op de bank. Ze duwen ook het hoofd naar beneden om onder een obstakel door te kunnen leiden en pakken het kind daarna weer op.

7 Kleioefening

Aansluiting thema Vanuit een gegroeid vertrouwen kan met de ander samengewerkt worden bij het maken van een gezamenlijk werkstuk van klei.

Hoofddoel Kinderen oefenen om samenwerking letterlijk vorm te geven.

Subdoelen Contact kunnen maken met het materiaal en vanuit dit contact leren vormgeven.
Leren je uit te drukken in klei.
Leren te geven en te ontvangen.

Materialen Plankjes waarop met de klei gewerkt kan worden
Brood klei waarvan kleiballen zijn gemaakt

Duur 14 Minuten

Uitleg Laat de kinderen in een grote kring in de zaal gaan zitten. Deel aan ieder kind een plankje en een homp klei uit. Neem zelf ook een homp klei in je handen. Geef hierna de volgende instructie (die noodzakelijkerwijs verbaal is) en doe het zelf voor:
'Pak de klei maar in je handen en voel de klei goed. Is de klei warm of koud? Zwaar of licht? Nu ga je met je handen de klei warm maken door ze flink te kneden. Daarna leg je de klei op het plankje en sla je er flink met je handen op. Maak maar een bal en sla ze op de plank. Nog meer slaan, nog meer voelen. Maak de klei helemaal warm. Nu allemaal de klei in je handen pakken en er een bal van maken. Geef de bal aan je buurman door en voel hoe warm zijn klei is.'
Het is aan te bevelen het volgende deel van de oefening met één kind voor te doen:
'Nu ga je met je ogen dicht zo maar iets maken van de klei. Het hoeft niet iets moois te worden. Laat je handen maar iets doen. Houd je

ogen dicht en geef jouw voorwerp aan je buurman. Voel aan het voorwerp van je buurman. Wat heeft die gemaakt?

Je mag nu het voorwerp van je buurman veranderen en daar zelf weer iets van maken.

Wissel de klei vrij snel nog een keer. Nu doe je je ogen weer open en ga je samen met je buurman of buurvrouw iets maken dat bij elkaar past.'

Aandachtspunten De instructie is nogal verbaal. Als het nodig blijkt, kun je je beperken tot korte, eenvoudige woorden. Let erop dat de kinderen niet met klei op de vloer komen.

Impressie uit de praktijk

Enkele jongens beuken op de klei met karatebewegingen. Een meisje zegt: Ik ga een brood maken, net als mijn moeder. Tadis wordt een beetje boos als zijn buurman zijn voorwerp heeft en wil het terug. De kinderen zijn heel intensief samen met elkaar iets moois aan het maken. Na afloop laten zij trots zien wat zij gemaakt hebben: een schaalte met fruit, twee liggende poppetjes, een appel in een schaal, een vader, moeder en kind, een bed met kussens.

Vooraf de jongens vinden het erg leuk op de klei te slaan. Hadid doet er een soort karate mee. De meeste jongens maken een pizza van de klei. Enkele kinderen weten niet wat ze moeten maken en vragen de leerkracht te helpen.

.....

9 Pizza maken

Aansluiting thema In deze activiteit kunnen de kinderen zich lekker laten masseren. Dit wordt mogelijk door de speelse vorm van de oefening.

Hoofddoel Kinderen oefenen in het spelenderwijs vertrouwd raken met lichamelijke aanraking.

Subdoelen Plezier krijgen/hebben in contacten.
Leren je over te geven aan de ander.
Het lichaamsbewustzijn vergroten.
Ontspanning.

Materialen Grote doeken of dekens
Foto's van pizza in verschillende fasen van opbouw (1 tot en met 5) ★

Duur 15 Minuten

Uitleg De kinderen vormen tweetallen: jongens bij jongens en meisjes bij meisjes. Ze gaan een pizza bakken. Toon hierbij de foto's van een pizza in verschillende fasen van opbouw. Elk tweetal krijgt een grote doek. Eén kind is de pizzabodem en gaat op de buik op het doek liggen. De ander gaat de pizza beleggen met denkbeeldige stukjes tomaat, kaas, ham, uien en dergelijke. Het noemt op wat het op de pizza doet en verdeelt het over de 'pizza' door zachtjes op verschillende plaatsen van het lichaam van het andere kind te drukken, te strijken of te wrijven. Als de pizza klaar is, gaat ze in de oven: het doek wordt over het liggende kind geslagen, zodanig dat het hoofd vrij blijft. Na enige tijd is de pizza klaar en wordt het doek teruggeslagen. Dan worden de rollen gewisseld.

Na afloop worden de doeken op een stapel gelegd.

Aandachtspunten De ervaring leert dat kinderen dit een plezierige activiteit vinden. Voor het spel is een redelijk gevoel van veiligheid en vertrouwen nodig. Als kinderen het te angstig vinden, zijn ze niet verplicht om mee te doen.

Wanneer ze niet goed weten wat een pizza is, is het aan te bevelen hen vooraf samen aan de hand van de foto's te laten benoemen welke ingrediënten er op een pizza kunnen komen.

Bij deze activiteit is lijfelijk contact erg belangrijk. De verschillende ingrediënten moeten dan ook duidelijk worden ingestreken, ingesmeerd en ingedrukt, waarbij het kind dat de pizza invult, goed met de handen het lichaam van de 'pizza' aanraakt.

Let er bij jongere kinderen op dat zij niet gaan slaan op de rug van het andere kind. Let er ook goed op dat zij niet het hoofd van het kind inpakken.

Impressie uit de praktijk

Als de leerkracht het voordoet, doet zij stukjes tomaat op de pizza en raakt hierbij rug, schouders en benen aan. Ze zegt: 'Nu ga ik er uiringetjes op leggen.' Ze raakt weer verschillende lichaamsdelen van het kind aan. 'Wat verder?' vraagt ze. 'Kaas,' roepen de kinderen en 'ketchup'. 'Als de pizza klaar is...' zegt de leerkracht, 'gaan we eten,' roept een jongetje.

De kinderen blijken geen schroom te hebben elkaar aan te raken en het spel wordt met overgave gespeeld. Een jongetje geeft aan hoe lang de baktijd nog duurt.

De meeste kinderen gaan enthousiast aan de slag. Vooral de meisjes spelen heel uitgebreid dat ze dingen uit de kast pakken, kruiden strooien et cetera. De kinderen die voor pizza spelen, liggen ontspannen op de grond. Enkele jongens zijn erg ruw en slaan op de rug of snijden de pizza aan. Als de pizza's de oven in gaan, zijn er veel kinderen die ook het hoofd helemaal inpakken. De leerkracht grijpt hierbij in: het hoofd moet vrij blijven.

9 Slotlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
Kinderen kennen het refrein en de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

Materialen CD (5: Geef 'n hand) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten allemaal in een kring. Zing samen met hen het nieuwe couplet en het refrein met de bewegingen. Bij het zingen van het couplet geven ze elkaar een hand.

Ik geef een hand en jij aan mij

Ik ben niet bang, ik voel me vrij (2x)

Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)

Aandachtspunten Het is ook mogelijk aan het einde van elke les alle coupletten nog een keer met de kinderen te zingen. Je kunt er ook voor kiezen het lied van de CD af te spelen.

.....

6

De groep

Opbouw van de les

Tot dusver zijn de kinderen bezig geweest met zichzelf en de ander; zij hebben gewerkt aan versterking van hun gevoel van veiligheid, hun zelfvertrouwen, vaardigheden in het maken van contacten en versterking van het vertrouwen in de ander.

In deze les staat het functioneren in de groep centraal. De groep is de eenheid waarbinnen veiligheid, eigenheid, contacten maken en onderhouden, en vertrouwen in de ander gestalte moeten krijgen. Deze les is dan ook bedoeld om het groepsgevoel te versterken.

De les begint met het verhaal dat gaat over de noodzaak tot samenwerking om een probleem (de vogels komen, maar het bos is nog niet mooi) op te lossen. In de oplossing die Sang Baga bedenkt, wordt de mandala geïntroduceerd. Deze zal in de les door de kinderen gemaakt worden.

De opbouw van de les is als volgt. Na het verhaal en het startlied, met een nieuw couplet dat handelt over dit thema, worden enkele spelletjes gedaan, die tot doel hebben het groepsgevoel te versterken: dirigetje, knipoogje en zakdoekje leggen.

De laatste activiteit, die in verhouding vrij veel tijd in beslag neemt, betreft het gezamenlijk werken van de kinderen aan het maken van een mooie mandala.

Het einde van de les wordt gevormd door het slotlied.

DOEL

Kinderen hebben het gevoel bij een groep te horen.

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- CD ★
- CD-speler
- Zakdoek of een andere lap
- Een groot rond vel papier (doorsnede ongeveer 150 cm), verdeeld in evenveel taartpunten als er kinderen zijn. De cirkel is verdeeld in evenveel binnencirkels als er kinderen zijn.
- Kleurkrijtjes (oliekrijtjes)
- Tekeningen 6.1 tot en met 6.3 ★

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Dirigentje (10 minuten)
- 4 Knipoogje (5 minuten)
- 5 Zakdoekje leggen (10 minuten)
- 6 Gezamenlijk een mandala maken (31 minuten)
- 7 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema Het verhaal gaat over de dieren die als groep met elkaar samenwerken.

Hoofddoel Kinderen leren uit het verhaal wat samenwerken in een groep is.

Subdoel Kinderen oefenen naar een verhaal te luisteren.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 6.1 tot en met 6.3 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het verhaal voor. Laat daarbij de tekeningen zien. In het verhaal staat het nummer van de betreffende tekening. Gebruik ook de schildpad handpop.

(6.1) De volgende dag zien Sang Baga en Halazoen de kangoeroe lopen. 'Hé kangoeroe, mag ik weer in je buidel?' roept Sang Baga. Maar de kangoeroe hoort hem niet eens. Hij springt snel verder. Wat is er aan de hand?

Ze gaan op zoek naar de andere dieren. Die lopen allemaal druk heen en weer. 'Wat is er?' vraagt Sang Baga aan de leeuw. 'Het wordt voorjaar en de vogels komen op bezoek,' vertelt de leeuw. 'Maar we vinden ons bos niet mooi. We vinden het te donker. We moeten het anders maken.'

(6.2) De dieren springen alleen maar heen en weer. Niemand weet wat hij moet doen. 'Ik weet wat,' zegt Sang Baga, 'we moeten het donkere bos versieren.' (6.3) Midden in het bos ligt een steen. Daar legt hij takjes om heen. Halazoen sleept blaadjes mee en legt die er omheen. De kippen zoeken eikeltjes, de ezel bloemen... samen maken ze het bos mooi. Zo is het er minder somber.

Aandachtspunten Van één of meer tekeningen kunnen kopieën gemaakt worden, die aan de kinderen uitgedeeld kunnen worden om in te kleuren. Dit inkleuren kan in de klas gebeuren.

.....

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
Kinderen kennen het refrein en de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het begin van de les is.

Materialen CD (6: Samen) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in een kring op de grond. Zing eerst het nieuwe couplet voor. Daarna zingen ze het mee, met het refrein en de daarbij behorende bewegingen.

*Samen ben je meer dan één
Kom in de groep, je bent niet alleen (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Je kunt er ook voor kiezen het lied van de CD af te spelen.

Impressie uit de praktijk

Eén meisje zingt niet, maar kijkt geamuseerd toe. Ze is nog maar pas op school. Een ander meisje zingt niet omdat ze verdrietig is. De leerkracht gaat naast haar zitten.

.....

3 Dirigentje

Aansluiting thema Dit is een oefening waar de hele groep bij betrokken is. De kinderen moeten allemaal dezelfde bewegingen maken en zijn dus deel van een groep.

Hoofddoel Kinderen oefenen in versterking van het groepsgevoel.

Subdoelen Oefenen de bewegingen van een ander te imiteren.
De senso-motoriek bevorderen.
Bewegingsexpressie.
Experimenteren met verschillende lichaamshoudingen.
Oefenen om leiding te nemen.
Onderlinge afstemming oefenen.
Plezier hebben.

Materialen Geen

Duur 10 Minuten

Uitleg De kinderen staan in een grote kring omdat er veel ruimte nodig is om

te bewegen. Een kind wordt aangewezen, dat een bepaalde beweging moet maken (de dirigent). Alle kinderen doen de beweging van het kind na. Doe dit eerst voor. Een voor een worden kinderen aangewezen die dirigent mogen zijn, totdat alle kinderen aan de beurt zijn geweest.

Vervolgens moet een kind naar buiten. Wijs hierna een kind als dirigent aan en vertel de anderen dat zij deze moeten nadoen, maar dat ze niet teveel naar de dirigent moeten kijken. De kinderen moeten al beginnen voordat het kind dat naar buiten is gestuurd, binnenkomt. Dit kind moet raden, wie de dirigent is. Een volgend kind wordt naar buiten gestuurd en er wordt een nieuwe dirigent aangewezen, enzovoort. Beperk je tot ongeveer vijf kinderen.

Let op: Bij jongere kinderen is het aan te bevelen dat de leerkracht eerst zelf allerlei bewegingen voordoet, die de kinderen moeten nadoen. Vraag daarna aan de kinderen wie dit ook wil voordoen.

Aandachtspunten Gebruik zo min mogelijk verbale uitleg.

Impressie uit de praktijk

Enkele kinderen blijken het spel al te kennen en reageren enthousiast. Als een meisje niets weet te bedenken doet de leerkracht het gebaar na, dat zij onbewust maakt: een schouder ophalen. Zij lijkt opgelucht dat ze zelf niets hoeft te bedenken en dat haar beurt voorbij is. Iedereen doet verder enthousiast mee, behalve een verdrietig meisje. Zij staat wel in de kring en wordt erbij betrokken door haar houding na te doen. Sommige kinderen draaien een rondje, doen een politieagent na of maken andere gebaren.

Het kind dat naar buiten is gestuurd, komt binnen en raadt onmiddellijk wie de dirigent is, want die doet veel te opvallend.

.....

4 Knipoogje

Aansluiting thema Ook deze activiteit is erop gericht het groepsgevoel te versterken. Elk kind wordt in dit spel betrokken.

Hoofddoel Kinderen oefenen in versterking van het groepsgevoel.
Kinderen oefenen om zich op elkaar te concentreren.

Subdoelen Oefenen in contact maken met je ogen.
Het reactievermogen bevorderen.
Spelen met oogcontact.

Op een speelse manier met lichamelijk contact oefenen.
Leren omgaan met spanning en ontspanning.

Materialen Geen

Duur 5 Minuten

Uitleg De kinderen gaan in twee kringen staan: een binnenkring en een buitenkring. Allemaal hebben ze dus iemand voor of achter zich staan, op één kind na dat alleen staat. Dit kind moet door de naam te noemen en te knipogen een kind uit de binnenste kring naar zich toe lokken. De kinderen in de buitenste kring staan met de armen op de rug. Als een kind in deze kring ziet, dat zijn partner wordt gelokt en weg wil rennen, moet het deze vastpakken. Lukt dit niet, dan staat het dus alleen en moet het proberen een nieuwe partner te lokken. Vervolgens kan hetzelfde spel gespeeld worden zonder daarbij de namen te noemen, dus door alleen te knipogen.

Aandachtspunten Sommige kinderen hebben wat moeite met knipogen. Zij kunnen bijvoorbeeld twee ogen dicht doen om te lokken.

Impressie uit de praktijk

De kinderen zijn heel stil en geconcentreerd. Een jongen merkt op: 'Zo hé, wat is het stil.' Soms is het onduidelijk naar wie wordt geknipooagd en op een gegeven moment wordt het een beetje rommelig. De leerkracht maant tot stilte, omdat de kinderen anders niet kunnen zien naar wie er geknipooagd wordt. Dit werkt en ze worden weer rustig. Ze vinden het spel erg leuk. Een jongetje moet knipogen, maar kan dit niet. Iemand doet het voor. Ibrahim en zijn maatje vallen natuurlijk weer, wat veel hilariteit geeft.

.....

5 Zakdoekje leggen

Aansluiting thema Behalve versterking van het groepsgevoel zitten er ook spannende en ontspannende elementen in dit spel.

Hoofddoel Kinderen oefenen in versterking van het groepsgevoel.

Subdoelen De concentratie bevorderen.
Leren omgaan met spanning en ontspanning.
Plezier hebben.

Materialen Zakdoek of sjaaltje
CD (15: Zakdoekje leggen) ★
CD-speler

Duur 10 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in een grote kring op de grond. Een kind wordt aangewezen, krijgt het zakdoekje en moet buiten de kring rondlopen. Terwijl het loopt, wordt muziek gespeeld en moeten de kinderen in de kring hun ogen dichthouden. Het kind dat buiten de kring rondloopt, legt het zakdoekje achter iemands rug. Op dat moment stopt de muziek, openen de kinderen hun ogen en kijken achter zich. Het kind dat het zakdoekje achter zich heeft, moet achter de ander aanrennen en het proberen te tikken. Het kind dat het zakdoekje heeft neergelegd, probeert snel op de plaats van de ander te gaan zitten.

Aandachtspunten Probeer het spel uit te leggen met zo min mogelijk verbale elementen. Doe het eerst zelf voor.

Impressie uit de praktijk

Sommige kinderen begrijpen het niet helemaal. Ze blijven lopen en wachten tot de muziek stopt of gooien het zakdoekje naar iemand in plaats van het neer te leggen.

Opvallend is dat de kinderen hun ogen allemaal dichthouden, ook als het lang duurt. Je ziet ze ontspannen op de rustgevende muziek. Na enkele beurten houden sommige kinderen hun ogen open.

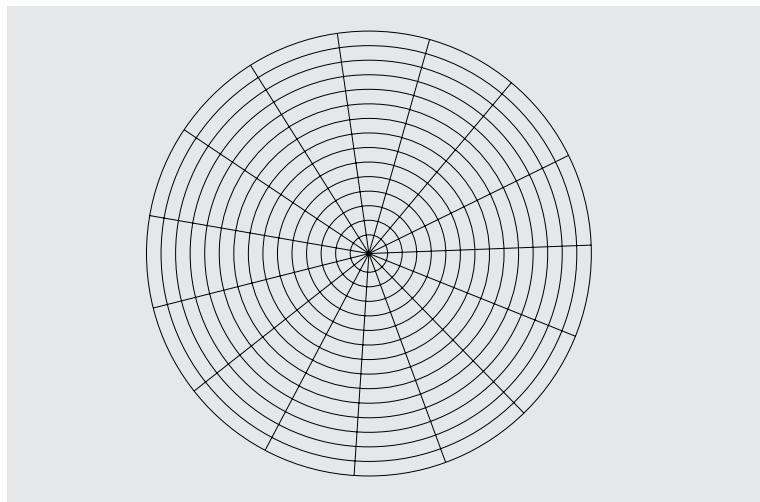
6 Gezamenlijk een mandala maken

Aansluiting thema Beoogd wordt het groepsgevoel te versterken door de kinderen gezamenlijk een werkstuk te laten maken. Samenwerking en een gezamenlijk resultaat zijn belangrijk voor het gevoel: samen ben je meer dan een.

Hoofddoel Kinderen oefenen in versterking van het gevoel van saamhorigheid.

Subdoelen Oefenen in samenwerken.
Gezamenlijk een werkstuk maken.
De concentratie bevorderen.
Oefenen initiatieven te nemen en te volgen.

Materialen Een groot rond vel papier (doorsnede ongeveer 150 cm), verdeeld in evenveel taartpunten als er kinderen zijn en met evenveel binnencirkels als er kinderen zijn (zie onderstaand voorbeeld)

Kleurkrijtjes of kleurpotloden

CD (8: Oefening- en tekenmuziek) ★

CD-speler

Duur 31 Minuten

Uitleg De mandala wordt in het midden van de kring gelegd. Elk kind zit achter een taartpunt. Er wordt een kind aangewezen, dat de binnenste cirkel van zijn taartpunt mag versieren in een bepaalde kleur. De andere kinderen doen dit in hun taartpunt na, in dezelfde kleur. Een volgend kind mag de tweede cirkel gaan invullen met een versiering, die ook weer door de andere kinderen nageemaakt wordt. Dit gaat door tot alle kinderen aan de beurt zijn geweest en de mandala klaar is. Laat de kinderen in de buitenste rand hun naam schrijven.

Aandachtspunten Vooral in het begin als de kinderen in het midden van de cirkel werken, zal het dringen worden. Een oplossing daarvoor is om hen om en om te nummeren, 1 en 2, waarbij eerst de nummers 1 hun versiering maken en daarna de nummers 2. Ook kan ervoor gekozen worden om eerst alleen het kind dat de voorbeeldversiering maakt dit te laten doen, waarbij de anderen in een kring wachten. Eventueel kan de leerkracht beginnen met een versiering.

Tijdens het versieren van de mandala kan rustige muziek worden gedraaid. Dit kan ontspannend werken.

Impressie uit de praktijk

Tijdens de uitleg van de leerkracht zijn sommige kinderen al begonnen met versieren. Dat is niet de bedoeling. Er is in het begin wat onduidelijkheid welk stukje van wie is, maar dit lossen de kinderen goed op. Ze maken dingen als een ster, driehoek, ruit, cirkels, hartjes, bloem, stippen, kersen en een helikopter. Voor elke figuur gebruiken zij een andere kleur. Als een jongen het Nike-symbool tekent, doen de andere kinderen hem niet na, maar tekenen ze een Nike-teken zoals zij denken dat het eruit hoort te zien. In de buitenste rand schrijven de kinderen hun naam. Een meisje heeft per ongeluk twee vakjes omgewisseld, een ander heeft in de laatste cirkel gekleurd in plaats van iets nagetekend, maar iedereen heeft enthousiast meegedaan.

De kinderen tekenen van alles: de meisjes veel hartjes en vrouwenpoppetjes, een jongen kleurt zijn hele taartpunt geel.

7 Slotlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet. Kinderen kennen het refrein en de daarbij behorende bewegingen. Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

Materialen CD (6: Samen) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten weer in de kring. Zing gezamenlijk met hen het nieuwe couplet en het refrein met de bijbehorende bewegingen.

*Samen ben je meer dan een
Kom in de groep, je bent niet alleen (2x)
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Er kan ook voor gekozen worden alle tot nu toe geleerde coupletten te zingen. Dit bevordert de herkenning van de vorige lessen bij de kinderen. Je kunt er ook voor kiezen het lied op de CD af te spelen.

Impressie uit de praktijk

De kinderen gaan in een kring rond de mandala zitten. Het laatste couplet van het lied wordt gezongen. Bijna alle kinderen zingen mee.

7

Samenwerken

Opbouw van de les

Dit is de laatste les die gewijd is aan een thema. Leren samenwerken op een constructieve manier is belangrijk voor de versterking van sociale vaardigheden van kinderen. Goede sociale vaardigheden hebben een belangrijke beschermende functie tegen het ontstaan en voortduren van sociaal-emotionele problemen.

De opbouw van de les is als volgt. Eerst wordt het verhaal verteld waarin de dieren, net als de kinderen in deze les, muziekinstrumenten maken. Dan volgt het startlied en daarna het balspel dat gericht is op een goede samenwerking.

Hierna volgt een kort intermezzo, waarin met de kinderen wordt teruggekeken op de eerdere lessen en hun gevraagd wordt, welke activiteiten zij het leukst vinden om in de laatste les aan hun ouders te laten zien.

In de daarop volgende activiteit gaan de kinderen gezamenlijk, of soms ook alleen, aan de slag om hun eigen muziekinstrument te maken en tenslotte maken zij daarmee gezamenlijk muziek, als vrolijke afsluiting van de les.

Let op: voor de jongere kinderen kan het handig zijn om zelf vooraf muziekinstrumenten te maken, die ze kunnen versieren.

Uiteraard wordt de les afgesloten met het slotlied, waarbij de kinderen zichzelf kunnen begeleiden op hun eigen instrument.

DOEL

Kinderen kunnen samenwerken en samen spelen.

MATERIALEN

- Schildpad handpop ★
- Een groot doek
- Twee strandballen of ballonnen
- Tekeningen 7.1 tot en met 7.3 ★
- Uitnodigingsbrief voor de ouders voor de laatste les met datum en tijd
- Materialen om muziekinstrumenten van te maken zoals wc-rolletjes, rijst, zand, doosjes van fotorolletjes, spijkers/schroeven, blikjes, elastiekjes, flesjes, plastic bakjes en dergelijke. Of:
- door de leerkracht vooraf gemaakte muziekinstrumenten van wc-rolletjes, gevuld met verschillende materialen (bijvoorbeeld zand, rijst, korrels) en aan de kopeinden dichtgeplakt
- Kleurpotloden
- Kleurkrijtjes
- Koorden ★
- Sjaaltjes
- Enkele muziekinstrumenten van school (trommel, tamboerijn etc.)
- CD ★
- CD-speler

DUUR

70 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

ACTIVITEITEN

- 1 Het verhaal van Sang Baga (8 minuten)
- 2 Startlied (3 minuten)
- 3 Balspel (5 minuten)
- 4 Voorbereiding van de presentatie (10 minuten)
- 5 Muziekinstrument maken (26 minuten)
- 6 Samen muziek maken (10 minuten)
- 7 Dansen (5 minuten)
- 8 Slotlied (3 minuten)

1 Het verhaal van Sang Baga

Aansluiting thema In het verhaal gaan de dieren muziekinstrumenten maken en maken ze samen muziek.

Hoofddoel Kinderen leren uit het verhaal wat samenwerken en samen spelen is.

Subdoel Kinderen oefenen naar een verhaal te luisteren.

Materialen Schildpad handpop ★
Tekeningen 7.1 tot en met 7.3 ★

Duur 8 Minuten

Uitleg Lees het volgende verhaal voor. Laat daarbij de tekeningen zien. In het verhaal staat het nummer van de tekening. Gebruik ook de schildpad handpop.

(7.1) Sang Baga denkt aan een feest in zijn eigen land. De aap trommelde op een boomstam en de papagaai zong erbij. De andere dieren konden dansen. Dat was een fijn feest.

(7.2) 'Bij feest hoort muziek,' vertelt Sang Baga aan de leeuw. 'Wie kan er zingen?' 'Kukelekuu!... ik,' roept de haan en de kippen tokken mee. 'liiaaa! Ik ook,' roept de ezel. De leeuw kan brullen. Maar wat kunnen de kangoeroe en Sang Baga en Hala-zoen? (7.3) Ze zoeken spullen. Stokken om tegen elkaar te slaan, bladeren om mee te ritselen, steentjes om mee te rammelen... De hele middag zijn ze bezig. De muziek wordt steeds mooier.

Aandachtspunten Van één of meer tekeningen kunnen kopieën gemaakt worden, die aan de kinderen uitgedeeld kunnen worden om in te kleuren. Dit inkleuren kan in de klas gebeuren.

.....

2 Startlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet.
Kinderen kennen het refrein en de daarbij behorende bewegingen.
Kinderen weten dat dit het begin van de les is.

Materialen CD (7: Feest) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg Kinderen zitten in een kring op de grond. Zing het nieuwe couplet eerst voor en laat het hen dan nazingen, samen met het refrein en de daarbij behorende bewegingen.

*Ieder maakt een instrument
Laat maar horen wie je bent
We maken met elkaar een feest
Want het is samen goed geweest
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Je kunt er ook voor kiezen het lied van de CD af te spelen.

.....

3 Balspel

Aansluiting thema Dit is een behendigheidsspel, waarbij het aankomt op intuïtieve samenwerking tussen de kinderen.

Hoofddoel Kinderen oefenen in samenwerking.

Subdoelen Het reactievermogen bevorderen.
Oefenen in afstemmen op elkaar.
Oefenen in gezamenlijke concentratie.
Plezier hebben.

Materialen Een groot doek
Twee strandballen of ballonnen

Duur 5 Minuten

Uitleg De kinderen staan in een kring. Zij krijgen een groot doek dat zij allemaal aan een punt vasthouden. Op het doek wordt een zachte bal (strandbal) gelegd. De kinderen moeten de bal in de lucht gooien en weer opvangen. De bal mag niet op de grond terechtkomen. Na enige tijd komt er nog een bal bij. Hiervoor geldt hetzelfde. Let op: bij jongere kinderen kun je beter twee ballonnen gebruiken.

Aandachtspunten Laat de kinderen in hun enthousiasme niet te hard met het doek wapperen, want dan valt de bal er snel af. Eventueel kan de groep worden gesplitst in twee groepen.

Impressie uit de praktijk

De kinderen beginnen enthousiast te wapperen met het doek, totdat de leerkracht zegt dat het beter gaat als je het rustig doet. Dit helpt. De kinderen zijn heel eendrachtig in het tijdig opvangen van de bal en lopen met het doek door de zaal. De bal gaat wel 18 keer omhoog, voordat hij op de grond valt. Dan komt er een tweede bal bij: nu wordt het nog moeilijker. De kinderen genieten en er is echte samenwerking nodig om de ballen steeds goed op te vangen.

.....

4 Voorbereiding van de presentatie

Aansluiting thema Deze activiteit heeft niet direct met het thema te maken. Het is een kort intermezzo om de mening van de kinderen te horen over wat zij in de eerdere lessen het leukst hebben gevonden en wat zij in de laatste les voor een publiek van ouders (en leerkrachten) nog eens willen laten zien.

Hoofddoel Kinderen kunnen terugkijken op de eerdere lessen en activiteiten. Kinderen kunnen zich de leukste activiteiten herinneren. Kinderen krijgen de mogelijkheid te vertellen wat zij in de laatste les willen doen.

Subdoelen Kinderen herinneren zich weer (zo nodig met steun van de leerkracht) wat zij in de afgelopen lessen allemaal hebben gedaan.

Materialen Pen en papier voor de leerkracht
Alle tot dusver gebruikte tekeningen behorend bij de lessen

Duur 10 Minuten

Uitleg Dit is een tamelijk verbaal onderdeel. De kinderen zitten weer in de kring. Ze moeten goed op hun billen gaan zitten en rustig ademen. Ze leggen hun handen op de buik en voelen goed de grond waarop ze zitten. Dit is bedoeld om ze rustig en ontspannen te maken. Vraag aan de kinderen wat ze in de afgelopen lessen de leukste activiteit hebben gevonden. Doe dit zo nodig aan de hand van de tekeningen van Sang Baga uit de

vorige lessen. Noteer de antwoorden. Vraag vervolgens wat ze graag nog een keer zouden willen doen. Noteer dit ook.

Vertel dat de volgende les de laatste is en dat hun vader of moeder of andere familie mag komen kijken. Vraag de kinderen of zij dit aan hun familie willen vertellen. Vertel erbij dat zij na afloop van de les een briefje krijgen met een uitnodiging voor hun ouders, of andere familieleden. Zeg dat er misschien ook wel andere juffen en meesters komen kijken. Vraag welke kinderen iets aan dit publiek willen laten zien. Noteer dit.

- Aandachtspunten** Wees voorzichtig met het benoemen van familieleden die uitgenodigd mogen worden voor de laatste les. Kinderen kunnen een of beide ouders verloren hebben, of andere familieleden. Benoem daarom vader óf moeder óf oma óf opa óf andere familieleden. Afhankelijk van wat op je school gebruikelijk is, kan de uitnodigingsbrief in het Nederlands of in de eigen taal van de ouders opgesteld worden. Schakel eventueel COA-medewerkers in om de boodschap aan de ouders over te brengen.

Impressie uit de praktijk

De leerkracht vraagt welk spelletje de kinderen de afgelopen lessen het allerleukst vonden. Veel kinderen steken hun vinger op. Vooral zakdoekje leggen, het spel goe-demorgen, goedemiddag, goedenvond en pizza maken zijn erg populair. Ook de spelletjes krokodil en tekenen op iemands rug vinden veel bijval.

Op de vraag wat ze nog graag een keer zouden willen doen, steken weer veel jongens hun vinger op. De leerkracht vraagt ook speciaal naar de mening van de meisjes. Die noemen: zakdoekje leggen, pizza maken en goedemorgen, goedemiddag, goedenvond. De jongens voegen er nog het knipoogspel aan toe.

Als de leerkracht vraagt wie iets aan de ouders wil laten zien, zijn er twee tweetallen jongens die de marionet willen laten zien. Drie meisjes willen pizza maken en twee meisjes willen het rug tekenen laten zien. Dit wordt door de leerkracht genoteerd.

5 Muziekinstrument maken

- Aansluiting thema** Deze opdracht is bedoeld om de kinderen in tweetallen op een creatieve manier te laten samenwerken. Het komt erop aan dat ze gebruik maken van de creativiteit van de ander.

Hoofddoel Kinderen oefenen in creatief samenwerken.

- Subdoelen Oefenen in het omgaan met materialen op een creatieve manier.
 Bevestiging van eigen kunnen.
 Plezier hebben.
 Actieve voorbereiding op de eindpresentatie.
- Materialen Allerlei materiaal dat kan dienen om er muziekinstrumenten van te
 maken (zie de materialenlijst aan het begin van deze les)
 Lijm, scharen, papier en dergelijke

Duur 26 Minuten

Uitleg Vertel de kinderen dat ze in tweetallen muziekinstrumenten moeten
 gaan maken met de materialen die meegebracht zijn.
 Zorg ervoor van tevoren zelf enkele eenvoudige muziekinstrumenten
 te hebben gemaakt: een wc-rolletje dichtgeplakt en gevuld met rijst,
 een doosje voor fotorolletjes met spijkertjes, twee schroeven als trian-
 gel en dergelijke en laat deze aan de kinderen zien als voorbeeld.
 Let op: Het is eenvoudiger om voor jongere kinderen zelf van tevoren
 een ritme-instrument van wc-rolletjes te maken en dit door hen te la-
 ten versieren.

Aandachtspunten Als kinderen dit liever willen, kunnen ze ook alleen of in drietallen aan
 de slag gaan.
 Zorg dat je van tevoren de materialen waaruit de muziekinstrumenten
 gemaakt kunnen worden, verzameld hebt. Als je de muziekinstru-
 menten zelf moet maken, neem daar dan ruim de tijd voor.

Impressie uit de praktijk

De kinderen kijken geïnteresseerd naar de gemaakte muziekinstrumenten en som-
 mige fluisteren tegen hun vriendjes wat zij zullen gaan maken. Een jongen heeft
 een leuk idee: glazen met water vullen om verschillende toonhoogtes te krijgen. Hij
 gaat dit samen met twee andere jongens doen. De kinderen maken bijna zonder
 hulp of extra aanmoedigingen hun instrumenten: drummen met spijkers op een
 blikje, filmrolletje met spijkers gevuld, wc-rollen met rijst gevuld, twee flesjes tegen
 elkaar laten tikken, een drumstel van tomatenblikjes, een triangel-ketting van me-
 talen dingen, rijst in een flesje, elastiekjes om een open doosje, een plastic bakje
 als gitaar, enzovoort. Een jongen maakt een ingewikkeld bouwwerk van metalen
 schroefjes en dergelijke. Hij is echt aan het knutselen, alleen lukt het jammer ge-
 noeg niet, dus maakt hij maar een drumblikje.

De kinderen laten na afloop aan elkaar zien wat ze gemaakt hebben.

.....

6 Samen muziek maken

Aansluiting thema Centraal in deze activiteit staat samen muziek maken. Samenwerking is belangrijk, maar deze activiteit heeft ook tot doel het groepsgevoel te versterken en is daarmee in een andere variant een herhaling van de vorige keer.

Hoofddoel Kinderen oefenen in samenwerking.
Kinderen oefenen in versterking van het groepsgevoel.

Subdoelen Oefenen van ritmes.
Oefenen in leiding geven en volgen.
Concentratie bevorderen.
Plezier beleven.

Materialen De zelfgemaakte muziekinstrumenten
Mogelijk muziekinstrumenten van de school

Duur 10 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in een kring met hun zelfgemaakte muziekinstrument. Om beurten mag iedereen zijn eigen instrument laten horen. Wijs hierna iemand aan die het ritme mag aangeven. De andere kinderen moeten dit volgen. Om beurten mogen ze, de kring rond, het ritme aangeven.
Vervolgens moet een kind op de gang gaan staan. Wijs nu iemand aan die de leiding heeft en afwisselende ritmes aangeeft. De andere kinderen volgen deze ritmes. Het kind dat op de gang stond, mag naar binnen en moet raden wie de leiding heeft bij het ritme (zie dirigentje in de vorige les).

Varianten Laat kinderen bepaalde ritmes slaan zoals regen, onweer, boosheid, vrolijkheid en dergelijke. De andere kinderen moeten raden wat het is.

Laat kinderen afwisselend hard en zacht spelen op hun instrumenten. Je kunt dit zelf dirigeren door je hand omhoog te doen als ze hard mogen gaan spelen en omlaag om ze zachter te laten spelen. Eventueel kan een kind dit dirigeren overnemen.

Laat kinderen het ritme van hun eigen naam spelen en herhaal dit als groep.

Vraag en antwoordspel: Gebruik hiervoor het lied. Laat de ene helft van de kinderen spelen: 'De schildpad draagt zijn eigen huis'. De andere helft antwoordt met: 'Daarin voelt hij zich veilig thuis'.

Variant: de ene helft van de groep zingt het lied, terwijl de andere helft met hun muziekinstrumenten begeleidt.

- Aandachtspunten** Als kinderen hun instrument nog niet af hebben gemaakt, laat het ze dan in de klas afmaken. Geef hun in dat geval een muziekinstrument van de school om mee te spelen.
- Zorg dat bij het raden wie de leiding heeft, de 'dirigent' zijn ritme goed afwisselt, anders is deze niet te raden. Oefen hier eerst mee, voordat het kind dat op de gang staat, binnen mag komen.
- Er zijn natuurlijk nog tal van andere variaties te bedenken.

Impressie uit de praktijk

De kinderen spelen met groot enthousiasme op hun eigen muziekinstrument. Sommigen hebben liever een echt muziekinstrument van de school. Een meisje begint zachtjes voor zichzelf te zingen. Het kind dat op de gang stond, kan de dirigent niet raden, omdat deze zijn ritmes niet afwisselt.

.....

7 Dansen

- Aansluiting thema** In deze activiteit is samenwerking minder belangrijk. Het is meer een variant op de versterking van het groepsgevoel (zie vorige les). Tevens is het een activiteit die ontspannend werkt.

Hoofddoel Kinderen oefenen in versterking van het groepsgevoel.

Subdoelen Ontspanning.
De senso-motoriek bevorderen.
Initiatief durven nemen.
Oefenen met samenwerken.
Plezier hebben.

Materialen CD (16: De dans van Ujamaa) ★
CD-speler

Duur 5 Minuten

Uitleg De kinderen staan in een kring. Wijs een kind aan dat in het midden mag gaan staan en vertel dat dit kind een dans gaat voordoen, die alle kinderen moeten nadoen. Zet de muziek aan en het kind mag dansen. Stop na enige tijd de muziek. Hierna mag een ander kind een dans

voordoen. Laat vervolgens nog enkele kinderen aan de beurt komen. Nu mag een kind dat in de kring staat een partner uitkiezen om mee te dansen. De andere kinderen zoeken ook een partner uit en doen samen de dans na.

Aandachtspunten Als kinderen op een gegeven moment een eigen dans uitvoeren, is dit niet zo erg. Het belangrijkste is dat ze zich vrij en ontspannen voelen.

Impressie uit de praktijk

De leerkracht zegt: 'Hadiz gaat iets voor jullie dansen.' Deze staat lachend te wachten totdat de muziek begint. Daarna begint hij enthousiaste dansbewegingen te maken. Sommige kinderen kijken nauwelijks naar Hadiz, maar maken zelf allerlei bewegingen. De kinderen blijken dol op Arabische muziek te zijn.

8 Slotlied

Doelen Kinderen oefenen in het zingen van het nieuwe couplet. Kinderen kennen het refrein en de daarbij behorende bewegingen. Kinderen weten dat dit het einde van de les betekent.

Materialen Zelfgemaakte instrumenten
Uitnodigingsbrief voor de ouders voor de laatste les
CD (7: Feest) ★
CD-speler

Duur 3 Minuten

Uitleg De kinderen zitten in een kring. Zing samen met hen het nieuwe couplet en het refrein met de bewegingen. De kinderen mogen zich begeleiden op hun muziekinstrumenten.

Vertel de kinderen na het lied dat ze volgende week hun instrument moeten meenemen en geef de uitnodigingsbrieven voor de ouders aan de kinderen mee.

*Ieder maakt een instrument
Laat maar horen wie je bent
We maken met elkaar een feest
Want het is samen goed geweest
Van voor, naar achter, van links, naar rechts (4x)*

Aandachtspunten Er kan voor gekozen worden alle coupletten van het lied te zingen. Kinderen herinneren zich daarbij weer de thema's van de vorige lessen. Je kunt er ook voor kiezen om bij het zingen van het lied en de begeleiding op de muziekinstrumenten ook het lied op de cd te laten horen.

.....

Opbouw van de les

Deze korte les is bedoeld voor een presentatie van de kinderen aan ouders of familieleden. Deze krijgen een indruk wat hun kinderen de afgelopen weken tijdens dit project hebben gedaan. Kies de tijd van deze les zodanig dat ouders de gelegenheid hebben haar bij te wonen. Denk aan een tijdstip tussen de middag of een woensdagmiddag. Ook voor collega-leerkrachten is het zinvol deze laatste les bij te wonen.

Versier de zaal met de werkstukken die de kinderen hebben gemaakt. Zorg voor lekkere hapjes en limonade. Vraag eventueel aan de ouders om wat lekkers mee te brengen.

DOEL

Kinderen durven een presentatie te geven aan hun familie of kennissen en leerkrachten.

MATERIALEN

- Alle werkstukken die de kinderen in de voorgaande lessen hebben gemaakt
- Materialen die nodig zijn voor de te spelen spelletjes
- CD ★
- CD-speler
- De ingekleurde tekeningen van de schildpad in een map voor elk kind ★
- Een diploma voor elk kind met een foto ★
- Limonade en lekkere hapjes
- Grote vellen met de tekst van alle coupletten van het lied en het refrein
- Schildpad handpop ★
- Tekeningen 8.1 en 8.2 ★

DUUR

45 Minuten

LOCATIE

Gymzaal

1 Het verhaal van Sang Baga

(vooraf te vertellen)

(8.1) Ineens ziet Sang Baga heel veel vogels boven het bos vliegen. Ze komen omhoog en gaan in de bomen zitten, om alle dieren heen.

Het bos is mooi gemaakt. De ezel en Halazoen staan al te tikken. Tik tik tik... En de kippen staan te zingen. Tok tok tok... De haan, de kangoeroe en de leeuw gaan meedoen. De muziek is mooi.

Sang Baga wordt er blij van. Hij begint te dansen. De vogels zingen mee. 'Wat mooi, wat mooi!' roepen ze.

Als het feest is afgelopen, gaan alle dieren naar huis. (8.2) Ook Sang Baga gaat naar zijn eigen huisje. Hij is heel blij en trots op zijn nieuwe vriendjes en op zijn nieuwe land. Hier voelt hij zich weer thuis!

Uitleg Leg de aanwezige ouders in eenvoudige bewoordingen uit wat het doel was van deze lessen: het sterker maken van de kinderen, door eerst met zichzelf bezig te zijn, dan contact te maken met de ander en vervolgens een plek in de groep te vinden.

In de vorige les is geïnventariseerd wat de kinderen het leukst vonden en wat zij aan de ouders willen laten zien. Maak van tevoren een programma, dat ongeveer drie kwartier vult. Het programma laat spelletjes en oefeningen uit alle lessen zien, te beginnen bij les 1. Laat de kinderen na spelletjes uit elke les het daarbij behorende lied zingen. De tekst hiervan is op grote vellen geschreven en duidelijk zichtbaar opgehangen. Geef zo nodig bij elke activiteit uitleg aan de ouders.

Bedank de ouders aan het einde voor hun komst. Laat de kinderen nog even blijven en bedank ze na het vertrek van de ouders nog allemaal persoonlijk. Vier de afsluiting van het project met limonade en hapjes. Geef de kinderen een persoonlijk aandenken in de vorm van een diploma met een foto van het kind en van de door het kind gemaakte werkstukken en een map met tekeningen van de schildpad.

Elementen uit deze lessenreeks kunnen ook later in klassenverband gebruikt worden: ontspanningsoefening, het lied zingen, op hun muziekinstrument spelen, kacheltje enzovoort.

Impressie uit de praktijk

Er zijn twaalf ouders gekomen. Sommigen hebben jongere kinderen bij zich. Ook enkele leerkrachten zijn aanwezig. De tekeningen van de kinderen zijn opgehangen en ook de mandala.

De leerkracht begroet de ouders en vertelt wat hun kinderen gedaan hebben. Deze hebben allemaal hun schild en kruipen eronder. Dan zingen zij het lied van de schildpad en de slak. Ze hebben met krijt een cirkel om zich heen getrokken. Ze ontspannen zich door de handen op de buik te leggen en de ogen dicht te doen. Dan

wordt het spel van de krokodil gespeeld en de kinderen beginnen te juichen. Het volgende spel is dat met de sjaaltjes en het noemen van je naam. Daarna wordt het lied 'Mijn naam is helemaal van mij' gezongen. De tekeningen die de kinderen van zichzelf hebben gemaakt, worden aan de ouders getoond en ze nemen plaats bij hun eigen tekening. Ze zingen het lied 'Al ben ik groot, al ben ik klein'. Achtereenvolgens komen nu aan de beurt: rugtekenen, marionet (de ouders moeten hier erg om lachen), goedemorgen, goedemiddag, goedenavond, het spel met de ballon, zakdoekje leggen (intussen is het kleine zusje van een meisje bij haar in de kring gaan zitten en zij doet mee), muziek maken op het zelfgemaakte instrument. Tot slot zingen de kinderen het lied 'Ieder maakt een instrument' en alle ouders klappen. De leerkracht vertelt dat het afgelopen is, bedankt de ouders voor hun komst en geeft hun allemaal een hand. Hierna wordt met limonade en taart afscheid van de kinderen genomen en deze krijgen een diploma en een speelgoed-schildpadje.

.....

Literatuur

- Asperen, E. van & Baan, J. (1998). *FC De Wereld. Vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs*. Utrecht: Pharos
- Baan, J. & Nienhuis, G. (2000). *Verslag van een onderzoekje naar knelpunten in de zorg en opvoeding bij ouders in de centrale opvang*, Utrecht: Pharos (niet gepubliceerd)
- Boer, H. de & Jansen, A. (1994). *Beter omgaan met jezelf en de ander. Een onderwijsprogramma voor 4 t/m 12 jarigen*. Hoevelaken: Christelijk Pedagogisch Studiecentrum
- Bosma, M.W.M. & Hosman, C.M.H. (1990). *Preventie op waarde geschat, een studie naar de beïnvloedbaarheid van determinanten van psychische gezondheid*. Nijmegen: Bureau Bêta
- Centraal Orgaan opvang Asielzoekers. (2000). *Jaarverslag 1999*. Rijswijk: COA
- Cowen, E.L., Hightower, A.D., Pedro-Carroll, J.L., Work, W.C., Wyman, P.A. & Haffey, W.G. (1996). *School Based Prevention for Children at Risk, The Primary Mental Health Project*. Washington DC: American Psychological Association
- De la Rive Box, A. (2000). *De waarde voor daarna, een onderzoek naar de effecten van FC De Wereld*. Utrecht: Pharos (niet gepubliceerd)
- Dhont, Michiel Czn. (2000). *'t Tijdloze uur, 22 oefeningen ter bevordering van integratie van de cognitieve, emotionele en sociale intelligentie*. Arnhem: Lambo
- Garnezy, N. (1985). Stress-resistant children: the search for protective factors. In J.E. Stevenson (red.), *Recent Research in Developmental Psychopathology*. New York: Plenum Press
- Janssen-Vos, F. (1990). *Basisontwikkeling, Kleuters in de basisschool*. Assen/Maastricht: Van Gorcum
- Mateman, S. (1999). *Ik dacht dat ik een eenling was: een onderzoek naar de effecten van De Vluchtelingenles*. Utrecht: Pharos
- Mooren, G.T.M., Wolters, W.H.G., Kleber, R.J. & Willigen, L.H.M. van. (1993). *Vluchtelingenkinderen in Nederland. Een onderzoek naar knelpunten in de opvang en hulpverlening*. Utrecht: wkz
- Mrazek, P.J. & Haggert, R.J. (1994). *Reducing Risks for Mental Disorders:*

- Frontiers for Preventive Intervention Research*. Washington DC: National Academy Press
- Petzold, H.G. & Berger, A. (1977). Integrative Bewegungstherapie und Bewegungspädagogik als Behandlungsverfahren für psychiatrische Patienten. In Petzold H.G. (Hrsg), *Die neuen Körpertherapien*. Paderborn: Junfermann
- Petzold, H. & Metzmacher, B. (1987). Integratieve bewegingstherapie met kinderen. *Bewegen en hulpverlening* 1987/2
- Rispens, J., Goudena, P.P., & Groenendaal, J.J.M. (1994). *Preventie van psychosociale problemen bij kinderen en jeugdigen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Rood, R. van 't & Spatharakis, M. (1998). Getraumatiseerde kinderen in de klas, mogelijkheden en beperkingen van docenten. *Comenius* 18, 237-253
- Tavenier, A. (2000). *Omgaan met getraumatiseerde kinderen in de klas*. Afstudeerscriptie Hogeschool Arnhem e.o.
- Wertheim-Cahen, T. (1999). *Huizen van karton, creatieve therapie met asielzoekers, mogelijkheden en onmogelijkheden*. Utrecht: Pharos

Laat maar zien wie je bent!

Laat maar zien wie je bent! heeft als ondertitel 'non-verbale les-methode sociaal-emotionele weerbaarheid asielzoekerskinderen'. Het doel en de doelgroep van deze methode worden daarmee duidelijk aangegeven: zorgen dat kinderen van asielzoekers sterker worden op sociaal-emotioneel gebied zodat zij beter kunnen omgaan met zichzelf en met hun medeleerlingen. De kinderen zijn vaak nog maar kort in Nederland en beheersen de Nederlandse taal niet voldoende om er zich goed in te kunnen uitdrukken. Om daaraan tegemoet te komen hebben de schrijvers van **Laat maar zien wie je bent!** een breed scala van doe-activiteiten ontwikkeld die met een minimale verbale uitleg van de leerkracht kunnen worden uitgevoerd. Het resultaat is een serie van acht lessen die in een aantal pilotprojecten op opvangscholen in asielzoekerscentra en opvangcentra zijn uitgetoetst.

In Nederland bezoeken ongeveer tienduizend kinderen de basisschool in het opvang- of asielzoekerscentrum. Ongeveer tachtig procent van hen zit een tot twee jaar op deze scholen. Velen hebben ingrijpende ervaringen in het herkomstland en tijdens de vlucht achter de rug en in Nederland komen daar een langdurige opvangperiode en onzekerheid over de toekenning van een verblijfsstatus bij. Stress en psychosociale problemen van de ouders leiden niet zelden tot apathie en verslechtering van de kwaliteit van de zorg en opvoeding. Leerkrachten signaleren bij de leerlingen vaak gedrags-, concentratie- en leerproblemen, maar ook zien zij stille en teruggetrokken kinderen. De basisscholen in de oc's en azc's krijgen dus bij uitstek te maken met kinderen die heel kwetsbaar zijn op sociaal-emotioneel gebied.

Laat maar zien wie je bent! biedt leerkrachten een methode om bij deze kinderen het zelfvertrouwen en het vertrouwen in andere mensen te bevorderen. Het draagt eraan bij om hun ontwikkelingsproces een positieve wending te geven en tegemoet te komen aan de basisbehoeften van elk kind, zoals veiligheid, zelfvertrouwen en contact.